

KONSULTASJONER MELLOM STATEN OG KOMMUNESEKTOREN**MATERIALET TIL DET
3. KONSULTASJONSMØTET
25. AUGUST 2010**

1. KONSULTASJONSMØTET	3
2. MÅLOPPNÅELSE I 2009 BASERT PÅ RAPPORTERINGEN I KOSTRA.....	4
2.1 NOTAT FRA TBU	4
3. BILATERALE SAMARBEIDSAVTALER - RAPPORTERING MV.	6
3.1 INNSPILL FRA KS TIL HELHETLIG PROSESS OM AVTALER HØSTEN 2010	6
3.2 AVTALER OM VELFERDSTJENESTER (KVALITET/TJENESTEUTVIKLING) – RAPPORTERING	8
<i>Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid .....</i>	<i>8</i>
<i>Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene.....</i>	<i>9</i>
<i>Avtale om videreutvikling av barnevernet.....</i>	<i>10</i>
3.3 AVTALER OM SAMHANDLING MELLOM ULIKE DELER AV FORVALTNINGEN – RAPPORTERING	11
<i>Nasjonalt rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet.....</i>	<i>11</i>
<i>Rammeavtale om ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV).....</i>	<i>12</i>
<i>Avtale om styrket samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i fylkeskommuner og kommuner.....</i>	<i>13</i>
<i>Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene og om etablering og nedlegging av mottak.....</i>	<i>14</i>
3.4 AVTALER OM SAMFUNNSUTVIKLING – RAPPORTERING.....	15
<i>Avtale om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren.....</i>	<i>15</i>
<i>Grønne energikommuner (tilleggsavtale til programmet Livskraftige kommuner).....</i>	<i>18</i>
4. KOSTNADSBEREGNINGER – AKTUELLE SAKER	20
4.1 HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET	20
5. INNSPILL FRA KS BLANT ANNET TIL STATSBUDEJETTET FOR 2011	21
5.1 INNSPILL TIL OPPLAGGET GENERELT	21
5.2 BARNE-, LIKESTILLINGS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENTET	23
5.3 ARBEIDSDEPARTEMENTET	25
5.4 HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET	25
6. KOMMUNESEKTORENS OPPGAVER OG TJENESTER.....	27
6.1 HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET	27
6.2 BARNE-, LIKESTILLINGS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENTET	27

Vedlegg

- a) Vedlegg TBU-notat tjensteproduksjon og ressursbruk i kommunesektoren 2009
- b) Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler – tabell
- c) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2010
- d) Oversikt over løpende saker konsultasjonsåret 2010
- e) Felleserklæring mellom AD og KS om samarbeid om arbeids- og velferdsforvaltningen av april 2010

1. Konsultasjonsmøtet

Hovedtema for det 3. konsultasjonsmøtet er måloppnåelse i 2009 basert på rapporteringen i KOSTRA, og bilaterale samarbeidsavtaler. Kostnadsberegningssaker er også tema for møtet.

Notat fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) om måloppnåelse i 2009 basert på rapporteringen i KOSTRA, er gjengitt i kapittel 2. Vedlegg til dette notatet ligger som vedlegg a.

I kapittel 3 rapporteres det på status for de bilaterale avtalene som er inngått mellom ett eller flere departementer og KS.

En samlet oversikt over hvilke områder det er inngått avtaler på, hvem som er avtaleparter og varighet for avtalene, er gitt i vedlegg b. Alle avtalene ligger tilgjengelige på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider www.krd.no og KS sine nettsider www.KS.no.

Det er meldt opp en ny kostnadsberegningssak til møtet, jf. omtale i kapittel 4. En oversikt over alle oppmeldte kostnadsberegningssaker og en kort status for disse sakene, er gitt i vedlegg c.

Innspill fra KS til regjeringens arbeid med statsbudsjettet for 2011 framgår i kapittel 5. Dette er innspill regjeringen tar med seg i det videre arbeidet med budsjettet. Innspillene er derfor ikke kommentert av staten.

En omtale av aktuelle enkeltsaker er gitt i kapittel 6.

2. Måloppnåelse i 2009 basert på rapporteringen i KOSTRA

Kapittel 2.1 er notat fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) om utviklingen i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon med vekt på utviklingen fra 2008 til 2009. Vedlegg til TBU-notatet ligger som vedlegg a i materialet.

2.1 Notat fra TBU

Tjenesteproduksjon og ressursinnsats

Notat fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi til det tredje konsultasjonsmøtet mellom staten og kommunesektoren 25.8.2010

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) er bedt om å lage et notat om utviklingen i kommunesektorens tjenesteproduksjon og ressursinnsats til konsultasjonsmøtet den 25. august 2010 mellom staten og KS.

Notatet beskriver kort utviklingen i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon med vekt på utviklingen fra 2008 til 2009. I vedlegg er det gjort nærmere rede for utviklingen. Utviklingen beskrives i hovedsak gjennom kvantitative indikatorer for tjenesteproduksjonen, som eksempelvis antall barnehageplasser, antall årstimer i grunnskolen, antall elever og lærlinger i videregående opplæring og antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester, men utviklingen er også belyst ved enkelte objektive indikatorer for kvalitet.

Innen barnehagesektoren ble utviklingen fra de siste årene med kraftig utbygging av barnehageplasser videreført i 2009. Om lag 8 200 flere barn fikk plass i barnehage i løpet av året. I tillegg tilbringer barna i snitt stadig lengre tid i barnehagen, slik at kapasitetsveksten var enda høyere. Dekningsgraden for barn i aldersgruppen 1-5 år er nå i overkant av 88 prosent. Ved inngangen til september 2009 hadde Kunnskapsdepartementet gjennom fylkesmennene en undersøkelse som viste at ingen barn som hadde rett til barnehageplass, sto på venteliste.

Innen grunnskolen har tjenestetilbudet de siste årene vært relativt stabilt, og dette bildet gjør seg gjeldende også for utviklingen det siste året. Antall elever lå i 2009 på om lag samme nivå som i 2008. Det var en viss økning i antall undervisningstimer per elev, noe som i all hovedsak kan henføres til at flere elever fikk spesialundervisning.

Innen pleie- og omsorgstjenestene har utviklingen de siste årene vært kjennetegnet av flere mottakere som følge av større alderskull blant de eldre og flere yngre mottakere, samtidig som det har vært en dreining i retning av hjemmebaserte tjenester. Også denne utviklingen fortsatte i 2009. Heldøgnsstilbudet (tallet på institusjoner og boliger med bemanning hele døgnet) var tilnærmet uendret, mens det var en vekst innen hjemmetjenesten, først og fremst

som følge av at tallet på yngre mottakere fortsatte å øke kraftig. For sektoren samlet økte antall avtalte årsverk med 2 300, tilsvarende knappe 2 prosent.

For sektorene barnehage, grunnskole og pleie og omsorg har utvalget beregnet i hvilken grad kvantitative mål på tjenesteproduksjonen har økt i takt med ressursinnsatsen målt ved antall årsverk i 2009. For dette formålet er det konstruert en kvantitetsindikator for hver sektor. Beregningene viser at kvantitetsindikatoren per årsverk økte i barnehage, ble redusert i grunnskole og var stabil i pleie og omsorg.

Etter flere år med sterk vekst i antall elever i videregående opplæring var det i 2009 en svak nedgang. Elevtallet ved de fylkeskommunale videregående skolene økte riktignok relativt sett mye, men tekniske fagskoler og videregående skoler for øvrig opplevde samlet sett en nedgang, samtidig som også tallet på lærlinger gikk ned for første gang siden 2004. Mesteparten av nedgangen i antall lærlinger skyldes at tilbudet av læreplasser har gått ned.

Utviklingen i tjenestetilbudet må i tillegg til befolkningsveksten og barnehagereformen, ses i sammenheng med kommunesektorens økonomiske situasjon. Sektoren hadde i perioden 2004-2006 en relativt høy inntektsvekst, noe som bidro til høyere aktivitet i sektoren. I 2007 og 2008 ble realveksten i kommunesektorens inntekter vesentlig lavere enn i de tre foregående årene. Høy aktivitetsvekst i 2007 og 2008 kombinert med sterkere utgiftsvekst enn forventet, i tillegg til at en del kommuner tapte på sine finansplasseringer, førte til at mange kommuner i 2008 fikk et lavt eller negativt driftsresultat. Utviklingen i 2009 var kjennetegnet ved høy inntektsvekst, blant annet om følge av økte rammeoverføringer til kommunesektoren som del av de finanspolitiske tiltakene mot finanskrisen, moderat vekst i sysselsetting og driftsutgifter, lavere rentenivå, samtidig som utviklingen i finansmarkedet ga gevinster på finansielle plasseringer. Netto driftsresultat ble betydelig forbedret og utgjorde for sektoren samlet 3 prosent av driftsinntektene. Men fordi driftsresultatet var holdt oppe av ekstraordinære gevinster på finansielle plasseringer, var den underliggende økonomiske balansen i kommunene fortsatt svak.

3. Bilaterale samarbeidsavtaler - rapportering mv.

Bilaterale samarbeidsavtaler er et virkemiddel i styringsdialogen mellom staten og kommunesektoren. Avtalene skal bidra til å oppnå sentrale mål innen kommunal virksomhet. Kvalitetsutvikling er et sentralt element. I tillegg er samhandlingsutfordringer mellom ulike deler av forvaltningen eller mellom ulike forvaltningsnivåer, et område der avtaler kan være et hensiktsmessig virkemiddel.

Kjennetegn ved avtalene er:

- inngåelse på politisk nivå
- to parter, staten ved departementene og kommunesektoren ved KS
- begrenset varighet
- en del av den nasjonale dialogarenaen med kommunesektoren som konsultasjonsordningen representerer

I kapittel 3 gis en rapportering på status for den enkelte bilaterale avtale som er inngått. Det er i omtalen av den enkelte avtale lagt særskilt vekt på hva partene mener en har oppnådd, hva partene er særskilt fornøyd med og hva partene mener er særskilte utfordringer knyttet til videre oppfølging.

En samlet oversikt over hvilke områder det er inngått bilaterale avtaler på, hvem som er avtaleparter og varighet for avtalene, er gitt i vedlegg b. Alle avtalene ligger tilgjengelige på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider www.krd.no og KS hjemmesider www.ks.no.

Kommunal- og regionaldepartementet utlyste før sommeren i år et utredningsprosjekt for å få bedre kunnskap om bruk av avtaler som styringsvirkemiddel, og med særskilt fokus på bilaterale avtaler i konsultasjonsordningen.

3.1 Innspill fra KS til helhetlig prosess om avtaler høsten 2010

Regjeringen og KS må vurdere om det er aktuelt å reforhandle eller videreføre avtaler som utløper i 2010. Kommunal- og regionaldepartementet er i gang med å samordne en prosess med berørte departement og med KS, om eventuell videreføring eller reforhandling av avtaler. Partene må bli enige om hvilke avtaler som skal gjelde fra 2011 på det 4. konsultasjonsmøtet. KS har følgende innspill til dette arbeidet. Regjeringen tar med seg innspillene.

Innspill fra KS

Avtale om veiledning av nytilsatte nyutdannede pedagoger

Avtalen mellom Kunnskapsdepartementet og KS om veiledning av nytilsatte nyutdannede pedagoger i barnehagen og skolen ble inngått utenfor konsultasjonsordningen våren 2009. Avtalen sier at partene vil arbeide målrettet for at alle kommuner og fylkeskommuner skal tilby veiledning til alle nytilsatte nyutdannede pedagoger i grunnskolen og videregående

opplæring fra skoleåret 2010-2011 og i barnehagen i løpet av skoleåret 2011-2012. Partene er enige om å gjennomføre en undersøkelse i landets kommuner og fylkeskommuner i løpet av høsten 2010, for å kartlegge hvordan veiledning av nytilsatte nyutdannede lærere gjennomføres. Avtalen ble drøftet på det 2. konsultasjonsmøtet i 2010 og det bør vurderes om avtalen skal inngå i konsultasjonsordningen.

Vurdere ny kvalitetsavtale på utdanningsområdet

Erfaringene med kvalitetsavtaler mellom staten og kommunesektoren på sentrale velferdsområder er gode. Siden samarbeidsavtalen om kvalitetsutvikling i grunnopplæringen mellom Kunnskapsdepartementet og KS gikk ut 1. januar 2009 har det ikke vært noen helhetlig kvalitetsavtale mellom staten og kommunesektoren på dette viktige området. Etter nærmere to år uten en helhetlig, overordnet samarbeidsavtale innen grunnopplæringen er KS' erfaring at det er behov for en avtale som kan ivareta helheten i kvalitetsutviklingsarbeidet. KS ber derfor om at en ny, overordnet bilateral samarbeidsavtale om kvalitetsutvikling innen grunnopplæringen utarbeides mellom staten og kommunesektoren.

Prolongering av Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene og Nasjonal rammeavtale for samhandling på helse- og omsorgsområdet

KS ønsker en prolongering av Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene og Nasjonal rammeavtale for samhandling på helse- og omsorgsområdet, ut 2011. I den sammenheng bør oppfølgingen av rammeavtalen vurderes og legges til grunn når samhandlingsreformen skal implementeres, herunder sekretariatets funksjon. KS ønsker at Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene og Nasjonal rammeavtale for samhandling på helse- og omsorgsområdet samordnes i ny avtale mellom staten og KS fra 1. januar 2012.

KS-innspill slutt

3.2 Avtaler om velferdstjenester (kvalitet/tjenesteutvikling) – rapportering

Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid

Varighet	1. januar 2008 – 31. desember 2010
Parter	Inngått mellom KS og Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) som samordner statens oppfølging. Berører også ansvarsområdene til: <ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsdepartementet • Helse- og omsorgsdepartementet • Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet • Justis- og politidepartementet
Formål	Forebygge og bekjempe bostedsløshet. KS har i tillegg en egen boligpolitisk samarbeidsavtale med Husbanken.

Vurdering av måloppnåelse

Partene er enige om at avtalen løfter aktuelle boligsosiale problemstillinger inn i dialogen mellom KRD og KS. Dette bidrar til en bedre felles forståelse av formålet med statlig boligsosial innsats og hvordan denne påvirker kommunesektoren. I tillegg løfter dialogen frem utfordringer fra kommunesektoren som er viktig for den videre statlige politikktutforming.

Hva partene er særlig fornøyd med

Partene er særlig fornøyd med den etablerte dialogen, og at det gis rom for å diskutere aktuelle problemstillinger fra begge side.

Status for de faktiske utfordringene avtalen skal møte

De mest relevante problemstillingene det siste året har vært å informere om og spre resultatene fra siste bostedsløshetskartleggingen, og veilede om bruk av bostøtte, startlån og boligtilskudd til utleieboliger. I tillegg til arbeidsmøter og oppfølgingsmøter på ledernivå, har et viktig verktøy i avtalen vært årlige boligsosiale konferanser for beslutningstakere i kommunene.

Arbeidet med å forebygge bostedsløshet ved løslatelse fra fengsel er en av utfordringene som har vært sentral i samarbeidet. JD vurderer ulike tiltak for å styrke arbeidet med å ivareta innsattes rettigheter overfor de etater som har et særskilt ansvar etter løslatelse. Regjeringen foreslo bl.a. i Prop. 1 S (2009-2010) å bevilge midler til å etablere løslatelseskoordinatorer i fengslene. Midlene ble imidlertid ved Stortingets behandling midlertidig omdisponert til tiltak for å bedre varetektssituasjonen. Stortinget har i sin innstilling forutsatt at midlene, så snart Halden fengsel er i full drift, skal benyttes til innfasingen av tilbakeføringsgarantien mv. som foreslått i Prop. 1 S (2009-2010). JD arbeider aktivt for å etablere samarbeidsarenaer i fengslene hvor NAV blir en del av et servicetorg, som kan bistå i arbeidet med å tilrettelegge for løslatelse, og bidra til å følge opp regjeringens tilbakeføringsgaranti.

Hva partene vurderer som særlig utfordringer framover

Samarbeidet vurderes av begge parter som godt. En utfordring er imidlertid å drøfte enkelte problemstillinger mer tverrfaglig.

Partene vurderer videre at informasjon om mulighetene som finnes innenfor de statlige virkemidlene er særlig relevant i tiden framover. Husbanken har videre en viktig oppgave i å støtte opp om kommuner som kan effektivisere det boligsosiale arbeidet, herunder forankre arbeidet i kommuneledelsen.

Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene

Varighet	21. september 2006 – 31. desember 2010 Forlengelse av tidligere avtale inngått 24. juni 2003. Avtaleområdet utvidet til å gjelde de kommunale helse- og omsorgstjenestene, med et spesielt fokus på psykiske lidelser og rus, i tillegg til pleie- og omsorg.
Parter	Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) og KS
Formål	Partene skal i fellesskap bidra til å bedre kvaliteten og etablere enklere ordninger i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Arbeidet skal forankres i nasjonale rammer, men med sterk vekt på lokale løsninger innenfor rammen av det lokale selvstyre.

Status for avtalen

Hovedstrategiene i avtalen er å sikre kapasitetsvekst og kompetanseheving, samt videreføre kvalitets- og effektivitetsutvikling. Kommunene har de seneste årene prioritert pleie- og omsorgssektoren. Sektorens andel av kommunenes samlede netto driftsutgifter har økt fra 32,7 pst. i 2005 til 38,9 pst i 2009. Det har siden 2005 vært en sterk vekst i årsverk og bedret legedekning på sykehjem. *Kompetanseløftet 2015* er en del av Omsorgsplan 2015, og har bidratt til rekruttering og kompetanseheving. *Aksjon Helsefagarbeider* har bidratt til at antall søkere til VG1 og VG2 helse- og sosialfag har økt med hhv 12,3 pst. og 5,8 pst. fra 2009 til 2010. 134 kommuner deltar i prosjektet *Flink med folk i første rekke*, mens 122 kommuner er med i *Samarbeid om etisk kompetanseheving*. I 2009 var det seks effektiviseringsnettverk innenfor pleie- og omsorgsområdet. Utvikling og bruk av teknologiske løsninger som kan frigjøre arbeidskraft til prioriterte oppgaver innen helse- og omsorgssektoren er også en nøkkelfaktor for å møte den demografiske utviklingen framover med flere eldre og færre i yrkesaktiv alder.

Hva partene er særlig fornøyd med

De jevnlige kontaktmøtene mellom HOD og KS (4-6 møter per år) innbyr til en konstruktiv dialog om virkemidler og utvikling av nye tiltak. Partene vurderer at avtalen gir mulighet for tett og god kontakt. Partene vurderer også at det har vært et godt samarbeid i forbindelse med oppfølging av tiltakene i Omsorgsplan 2015. Ansvaret for oppfølgingen av avtalen er likt fordelt mellom departement og KS. En arbeidsgruppe med deltakere fra KS og Helsedirektoratet utarbeider rapporter med oversikt over pågående tiltak og foreslår prioritering av tiltak til kontaktmøtet. Der det er konsensus om å sette inn tiltak avtales deltagelse ut fra roller og ressurs- og kompetansemessige forutsetninger.

Hva staten vurderer som særskilte utfordringer framover

HOD ser utfordringer knyttet til forankringen av avtalen i kommunene og regional stat. Fylkesmannen og KS regionalt skal inngå et samarbeid der dette er naturlig. Det ligger også

en utfordring i å gjøre avtalen kjent i kommunene, men dette kan til en viss grad oppveies av at kommunene i stor grad er kjent med tiltakene knyttet til avtalen.

Hva KS vurderer som særskilte utfordringer framover

De forventede økte omsorgsoppgavene knyttet til flere pleietrengende eldre gjør at blant annet helse- og omsorgspersonells tidsbruk blir viktig. KS anser at det er særlige utfordringer knyttet til statlig styring av kommunene på helseområdet, og at det derfor trengs en gjennomgang av samlet rapporteringsmengde. En sannsynlig mangel på helsearbeidere i fremtiden gjør at det er viktig at tiden brukes til kjerneoppgaver. Fokus framover må være å møte økende behov og forventninger ved å sikre nødvendig kompetanse via utdanning og kompetanseutvikling – og ved å utvikle ”smartere” jobbing og ny teknologi.

Avtale om videreutvikling av barnevernet

Varighet	1. september 2008 – 31. desember 2010
Parter	Barne, likestillings, og inkluderingsdepartementet (BLD) og KS.
Formål	Legge et godt grunnlag for bedre samarbeid mellom stat og kommune. Bedre samordning av tjenester og utvikling av et helhetlig tjenestetilbud for utsatte barn og unge. Styrke barnevernets legitimitet og forebyggende innsats, samt sikre kvalitetsutvikling i barnevernet.

Status for avtalen

Samhandlingsutfordringer mellom det statlige og kommunale barnevernet har vært tema på samtlige kontaktmøter mellom partene, og den reviderte avtalen har et spesielt fokus på utvikling og etablering av prosesser og arenaer for å bedre samhandlingen. Blant annet gjennom møter i storbynettverket er dialogen mellom stat og kommune om samhandlingsutfordringer tatt opp. Partene har også samarbeidet om en veileder for inngåelse av frivillige samarbeidsavtaler mellom den kommunale barneverntjenesten og Bufetat/fagteam, som lanseres høsten 2010. KS og BLD har hatt dialog om utfordringer knyttet til ressursituasjonen i det kommunale barnevernet.

Avtalen har bidratt til at Barnevernets tvisteløsningsnemnd ble etablert som en treårig prøveordning fra 1. januar 2010. Nemnda skal gi rådgivende uttalelser ved uenighet mellom stat og kommune om hvem som skal dekke utgiftene til tiltak der flere velferdslover er i bildet. Partene har jobbet målrettet for at barnevernet settes på den politiske dagsorden, gjennom informasjon og seminarer rettet spesielt mot øverste kommunale ledelse. Avtalen har videre ført til et større fokus på forbedringsarbeidet, både i det kommunale og statlige barnevernet. KS etablerte høsten 2008 – med finansiering fra BLD - Utviklingsprosjektet ”Sammen for barn og unge”. Samarbeidsmodeller som sikrer bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge avtegner seg i de 15 utvalgte kommunene. Erfaringer og metodikk fra prosjektet er presentert på ulike fagkonferanser og fylkesvise seminarer med kommuneledelsen. Prosjektet evalueres i samarbeid med NOVA. I 2009 har 6 nettverk, med til sammen 37 kommuner deltatt i Effektiviseringsnettverk for barneverntjenesten. Det har vært spesielt fokus på brukerundersøkelser, verktøyet ”Tjenesteanalyse” og tiltaksplaner.

Avtalen har bidratt til etablering av faste samarbeidsarenaer mellom partene for diskusjon og gjennomføring av de ulike forholdene i avtalen. Partene er enige om at denne arenaen har gitt større fokus på forbedringsarbeidet både i det kommunale og det statlige barnevernet. BLD og KS har nå innledet et samarbeid for en felles evaluering av effekter avtalen har hatt.

Hva partene vurderer som særlige utfordringer framover

- Tydeliggjøring og samordning av tjenester, oppgave- og ansvarsforhold i barnevernet
- Utvikling og oppbygging av tiltak som kan være alternativer til institusjonsplasseringer, samt rekruttering og formidling av fosterhjem
- Uvikling av barnevernet må skje gjennom kompetanseoppbygging og et utstrakt samarbeid mellom kommunalt og statlig barnevern

3.3 Avtaler om samhandling mellom ulike deler av forvaltningen – rapportering

Nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet

Varighet	21. juni 2007 – 31. desember 2010
Parter	Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) og KS
Formål	Formålet med avtalen er todelt. Den skal støtte opp om inngåelse av lokale avtaler, og danne grunnlag for samhandling mellom likeverdige parter. Videre skal den bidra til systematisk oppfølging på samhandlingsområdet på nasjonalt nivå. De lokale avtalene skal bidra til bedre samarbeid om pasienter og brukere som trenger både kommunale helse- og omsorgstjenester og spesialisthelsetjenester.

Status for de faktiske utfordringene avtalen skal møte og oppfølging av avtalen

Inngåelse av nasjonal rammeavtale har bidratt til en systematisk oppfølging av samhandlingsutfordringer både på nasjonalt og lokalt nivå. Helsedirektoratet har vært sekretariat for rammeavtalen, og det ble i 2007 og 2008 gjennomført en rekke tiltak og aktiviteter for å bidra til utvikling av lokale samarbeidsavtaler. Gjennom styringssignal til de regionale helseforetak og fylkesmennene i 2008, ble det stilt krav om å medvirke til at alle kommuner og helseforetak inngikk avtale om samhandling i løpet av 2009. Oppfølgingen rapporteres gjennom årlig melding fra de regionale helseforetak. I 2009 er det i hovedsak inngått samarbeidsavtaler mellom helseforetakene og kommunene i opptaksområdet, eller arbeidet er påbegynt. Det arbeides også om avtaler om samhandling om særskilte pasientgrupper. Det arbeides videre med oppbygging av samarbeidsfora og videreutvikling av avtalene. Det er utarbeidet en nasjonale veileder for inngåelse av avtaler.

Helsedirektoratet har i samarbeid med partene bidratt til erfaringsutveksling om gode eksempler på samhandling, blant annet gjennom nettstedet www.helsedialog.no. Som følge av rammeavtalen, er det etablert flere lokale og regionale samarbeidsstrukturer mellom kommuner og tilhørende helseforetak. I 2009/2010 er det gitt statlig stimuleringsstøtte til utvikling av samhandlingstiltak for å utvikle mer lokalbaserte tiltak, mer bruk av kommunesamarbeid om helse- og omsorgstjenester og samhandling mellom kommunale

tjenester og sykehus. Ordningen har utløst stor interesse i kommunene. Helsedirektoratet vil følge opp tilskuddsmottakere gjennom nettverkssamlinger mv., og samarbeider med KS, fylkesmennene og de regionale helseforetakene i oppfølgingen for å bidra til systematisk erfaringspredning av ulike lokale modeller.

Hva partene vurderer som særlig utfordringer framover

For å bidra til bedre dokumentasjon og kunnskapsgrunnlag, fikk SINTEF Helse i 2008 et oppdrag om å vurdere avtalene. I rapporten fra SINTEF Helse er blant annet følgende områder nevnt som utfordringer:

- Likeverdighet mellom samarbeidspartene.
- Implementering av avtalens intensjoner på tjenestenivå.
- Problemstillinger knyttet til samhandling ved utskrivninger av pasienter som trenger kommunal omsorg.
- Praktiske problemstillinger i samhandlingen innen områder som rehabilitering, rus og psykiatri.
- Samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og omsorgstjenesten for å bedre kompetansesituasjonen i kommunal omsorgstjeneste.
- Behov for elektronisk samhandlingsverktøy.

Regjeringen la i juni 2009 fram St.meld. nr. 47 (2008–2009) *Samhandlingsreformen*. Denne ble behandlet av Stortinget i april 2010 (jf. Innst. 212 S. (2009- 2010)). Helse- og omsorgskomiteén anbefaler at de nasjonale avtalene mellom KS og regjeringen videreføres. Departementet vil ha tett kontakt med KS og de regionale helseforetakene samt konsultere bruker- og pasientorganisasjoner og de ansattes organisasjoner, om hvordan avtaler kan være et strategisk og effektivt samhandlingsverktøy. En særskilt utfordring vil være å sikre at alle kommuner inngår avtaler og å bidra til at kommunene er likeverdige parter i en avtale.

Rammeavtale om ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV)

Varighet	21. april 2006–31. desember 2009
Parter	Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) og KS
Formål	Fremme målene for en ny arbeids- og velferdsforvaltning gjennom å legge til rette for etablering av felles lokale kontorer. Avtalen skal gi rammer for og angi initiativ og tiltak som kan støtte opp under lokale partnerskap hvor stat og kommune tar et felles ansvar med utgangspunkt i brukernes behov.

Rapportering

Lokale prosesser i tilknytning til organiseringen og etableringen av de i arbeids- og velferdsforvaltningsloven lovfestede NAV-kontorene er nå i all hovedsak gjennomført. Det er enighet om at en videreføring av rammeavtalen ikke er nødvendig for å kunne fortsette samarbeidet.

Arbeids- og velferdsforvaltningen er bygd som et likeverdig partnerskap mellom staten og kommunene. Selv om den organisatoriske delen av reformen nå er gjennomført, er innholdsreformene avgjørende for en vellykket gjennomføring av NAV-reformen. For å signalisere viktigheten av et fortsatt godt samarbeid mellom staten og KS, er det nå undertegnet en felleserklæring som bekrefter intensjonen i den tidligere rammeavtalen. Felleserklæringen er vedlagt (vedlegg e).

Avtale om styrket samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i fylkeskommuner og kommuner

Varighet	2. mai 2007 – 31. desember 2010
Parter	Arbeidsdepartementet (AD) og KS
Formål	Legge til rette for et styrket og systematisert samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i fylkeskommuner og kommuner for å nå arbeidsmarkedspolitiske og utdanningspolitiske mål om å få flere i arbeid eller utdanning gjennom effektiv samordning av partenes samlede virkemidler. Den sentrale rammeavtalen mellom AID og KS skal danne grunnlag for operative avtaler og angir sentrale områder og oppgaver det kan være aktuelt å samarbeide om.

Status for avtalen

Ved utløpet av 2009 hadde Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i samtlige fylker inngått samarbeidsavtaler på opplæringsområdet. I følge SINTEFs sluttrapport fra evalueringen av avtalen¹, har samarbeidsavtalene i fylkene gjennomgående ført til økt oppmerksomhet og forventninger om samarbeid, bedre forankring, legitimitet og gjensidig forpliktelse til samarbeid, og bedre systematisering og organisering av samarbeidet.

Mye av samarbeidet mellom NAV og utdanningsmyndighetene lokalt er en styrking av et allerede eksisterende samarbeid. Evalueringen viser imidlertid at de fylkesvise avtalene ser ut til å ha ført til et mer *intensivert* og *systematisert* samarbeid mellom partene. Selv om det er for tidlig å konkludere endelig med hensyn til det overordnede målet om å få flere i arbeid eller utdanning gjennom effektiv samordning, tyder erfaringer så langt på at samarbeidsavtalene har bidratt til positive resultater og god måloppnåelse knyttet til å hjelpe flere gjennom utdanning til arbeid.

Ungdom som faller ut av videregående skole, oppfølgingstjenesten, realkompetansevurdering og karriereveiledning, går igjen som samarbeidsområder i de fleste fylker.

Hva partene vurderer som særlig utfordringer framover

Av utfordringer for samarbeidet fremover peker evalueringen på at samarbeidsavtalen "sitter i systemet" i ulik grad i fylkene, og at denne forankringen stedvis er svært personavhengig. Dette understreker viktigheten av et fortsatt arbeid for forankring og bevisstgjøring omkring avtalen og mulighetene for samarbeid mellom partene. Evalueringen konkluderer med at det

---

¹ Rapport SINTEF A14537 *Tid for samarbeid? Sluttrapport fra Evaluering av implementering av sentral samarbeidsavtale AID og KS.*

lokale samarbeidet *styrkes* av en sentral avtale. Evalueringen viser imidlertid at implementeringen av samarbeidsavtalen ikke er ferdig gjennomført, og at fylkene har kommet ulikt langt i dette arbeidet. Det pekes derfor på nødvendigheten av at noen også framover har ansvar for videre implementering, for å holde trykket oppe, fokusere og følge opp. Dersom dette ikke skjer, ser evaluator en risiko for at samarbeidsavtalens betydning mange steder blir liten. Ifølge evaluator, er ikke arbeidet med samarbeidsavtalene internalisert i de respektive organisasjoner på en slik måte at dette ennå er selvdrevet.

Uklare grenseflater i samarbeidet mellom NAV og utdanningsmyndighetene nevnes også som en utfordring. Dette gjelder særlig problematikk knyttet til hvor langt partene skal gå på sine respektive områder i forholdet mellom utdanning og arbeidsrettede tiltak for ungdom med rett til videregående opplæring. Videre pekes det på at NAVs plikt til å følge anbudsreglene kan være en utfordring i arbeidet med å få til gode, samordnede løsninger mellom NAV og utdanningsmyndighetene.

Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene og om etablering og nedlegging av mottak

Varighet	15. mai 2007 - 31. desember 2010 Avtalen er en reforhandling av tidligere avtale datert 18. november 2004
Parter	Justis- og politidepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet og KS
Formål	Partene skal i fellesskap arbeide for rask, god og stabil bosetting av flyktninger i tråd med de årlige behovene. Avtalen forholder seg til kommunale vedtak om bosetting basert på frivillighet. Oppfølging av avtalen forutsetter et godt samarbeid mellom partene basert på fleksibilitet, åpen informasjonsutveksling og tillit. I april 2009 ble avtalen utvidet til også å gjelde etablering og drift av asylmottak og omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere.

Hva er partene særlig fornøyd med

Samarbeid om bosetting

Staten, ved Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), og KS har helt siden avtalen ble inngått hatt et godt samarbeid om å hente inn vedtaks plasser og i å følge opp kommunenes bosettingsarbeid. Avtalen bidro fram til 2008 til en relativt god måloppnåelse om bosetting når det gjelder å få kommunene til å stille tilstrekkelig vedtaks plasser til disposisjon. En har imidlertid ikke klart å nå målet om at flyktninger i mottak skal bosettes så raskt som målet er, dvs. innen 6 måneder etter positivt vedtak og enslige mindreårige under 18 innen 3 måneder etter vedtak. Måloppnåelsen har vært dårligst for enslige mindreårige. Årsaken er at denne gruppen har økt veldig i antall.

Samarbeid om etablering og nedlegging av mottak og omsorgssentre

UDI har opplevd at avtalen har gitt en styrket dialog med kommunesektoren både nasjonalt og regionalt ved opprettelse og nedleggelse av mottak. Det har ikke vært etablert noe formelt samarbeid slik praksis er i samarbeidet om bosetting.

Status for de faktiske utfordringer avtalen skal møte

Status bosetting

Kommunene har fattet tilstrekkelig antall vedtaksplasser for å dekke bosettingsbehovet i 2010. En av de største utfordringene er den store økningen av enslige mindreårige flyktninger som skal bosettes. I 2009 ble kommunene anmodet om å bosette 8 600 flyktninger. Det faktiske bosettingsbehovet endret seg fra 8 200 til 6450 i løpet av året.

Resultatet for 2009 var at det ble bosatt 6 087 flyktninger, hvorav 606 enslige mindreårige under 18 år. Dette var en økning på hhv. 1 660 (37 pst.) og 399 (193 pst.) sammenlignet med 2008. En må kunne legge til grunn at det gode samarbeidet mellom staten og KS og kommunene var en viktig faktor som bidro til den sterke økningen. Likevel ble ikke målene om rask bosetting innfridd. 77 prosent ble bosatt innen 6 måneder, mens bare 27 prosent av de enslige mindreårige ble bosatt innen målet på 3 måneder.

Status for etablering og nedlegging av mottak og omsorgssentre

Etter en periode med omfattende mottaksetableringer i 2009, er UDI nå inne i en nedbyggingsfase.

Hva vurderer partene som særlige utfordringer i tiden framover

Bosetting

Den største utfordringen i tiden framover blir å sikre rask bosetting, særlig av enslige mindreårige og å skape best mulig forutsigbarhet i arbeidet for både kommune og stat. Det er også en utfordring å skaffe bolig til den store andelen enslige som venter på bosetting. Den 31. mai 2010, ventet 1975 flyktninger i mottak på å bli bosatt. 327 av disse var enslige mindreårige. Dette er en økning på henholdsvis 568 og 54 fra årsskiftet 2009/10.

Etablering og nedlegging av mottak og omsorgssentre

Det er en utfordring for kommunene å bygge opp gode tilbud i takt med de varierende asylankomstene.

3.4 Avtaler om samfunnsutvikling – Rapportering

Avtale om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren

Varighet	24. september 2007 – 31. desember 2009. Ny avtale inngått for perioden 1.januar 2010 -31.desember 2012
Parter	Landbruks- og matdepartementet og KS
Formål	Styrke kommunesektoren som næringspolitisk utviklingsaktør med spesiell vekt på en tettere kopling mellom landbruk og annen nærings- og miljøpolitikk.

Hva avtalen har bidratt til

Avtalen har ført til økt politisk og administrativt fokus og engasjement på koblingen mellom landbruk og annen nærings- og miljøpolitikk lokalt, regionalt og nasjonalt

Hva partene er særlig fornøyd med så langt

Begge parter er godt fornøyd med samarbeidsavtalen og valgte derfor å forlenge samarbeidet med 3 nye år. Samarbeidsavtalen har skapt en felles arena for drøfting av faglige utfordringer og muligheter innenfor departementets ansvarsområder, og lagt til rette for en bedre formidling og kontakt med kommunene og fylkeskommunene. Samarbeidet har bidratt til å øke forståelsen for kommunesektorens ansvar og oppgaver på landbruks- og matområdet i KS og åpnet for stadig nye koplinger til andre fagområder som KS jobber med. Departementet er særlig fornøyd med KS sin deltakelse i arbeidet med å øke forståelsen for Inn På TUNET/grønne tjenester innen helse, sosial og undervisningssektorene i kommunesektoren. Det er også innledet et samarbeid mellom departementet og KS om å initiere samarbeidsområder innenfor landbruksrelaterte klimautfordringer.

I forbindelse med forvaltningsreformen, har fylkeskommunene også fått en rolle som regional utviklingsaktør på landbruks- og matområdet. KS har vært en viktig døråpner og samarbeidspartner for å finne gode og relevante arenaer for drøfting og synliggjøring av fylkeskommunenes nye rolle i gjennomføringen av landbruks- og matpolitikken. Samarbeidet bidrar til en positiv utvikling i arbeidet i de regionale partnerskapene.

Avtalen har medført at KS er representert i ulike arenaer i regi av LMD og Innovasjon Norge, og at gode eksempler formidles på partenes nettsider.

Vurdering av hvordan samarbeidet har fungert

Det er gjennomført jevnlig møter på både leder og avdelingsledernivå og avgitt rapporter i tråd med avtalene. I tillegg blir det tatt gjensidig kontakt på enkeltområder ved behov.

Hva partene ser som de viktigste utfordringene fremover

Partene vil fremdeles ha fokus på å få administrativ og politisk forankring og forståelse for landbrukets betydning for kommunenes nærings- og samfunnsutviklingsarbeid, med spesiell vekt på klima og miljø, lokal samfunnsutvikling, bosettingspotensialet samt lokalt basert næringsutvikling.

Intensjonene i forvaltningsreformen må følges opp gjennom videreutvikling av samarbeidet på landbruks- og miljøområdet i det regionale partnerskapet. Det er videre en stor utfordring å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse i landbruksforvaltningen i kommunene. Partene vil synliggjøre nødvendigheten av kvalitet på kommunenes arbeid og finne fram til gode modeller som kan avhjelpe kapasitets- og kompetanseutfordringene. Det blir også viktig at partene finner gode samarbeids- og formidlings modeller innenfor klima- og miljøutfordringene i kommunesektoren. Partene vil arbeide videre med å finne fram til bærekraftige tiltak som kan gi mindre omdisponering av verdifulle arealer for matproduksjon.

Samarbeidsavtale om programmet Livskraftige kommuner (LK) – Kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling

Varighet	Programperioden går fra 1. januar 2006 -31. desember 2010
Parter	Miljøverndepartementet og KS
Formål	I løpet av programperioden skal det etableres og drives kommunenettverk for miljø- og samfunnsutvikling med deltakelse fra inntil 200 kommuner der formålet er: <ul style="list-style-type: none"> • Å utvikle en offensiv politikk i kommunene, styrke kommunenes kompetanse og ta i bruk nye verktøy og arbeidsformer • Å frembringe nasjonale indikasjoner og gi grunnlag for å videreutvikle statlige rammebetingelser og virkemidler

Hva partene er særlig fornøyd med

Partene er særlig fornøyd med at mer enn 200 deltakerkommuner har deltatt i programmet, at tilnærmet alle har arbeidet med klima og energi, at kommunene har opplevd stadig bedre resultater gjennom nettverksarbeidet over tid, og at flere av nettverkene vil fortsette samarbeidet i en eller annen form etter programperioden. Satsingene i programmet er også i ferd med å bli nedfelt i de kommunale planstrategiene som skal utarbeides i henhold til ny plan- og bygningslov.

Status for de faktiske utfordringene avtalen skal møte

Kommunene har styrket sin evne til å drive miljø og samfunnsutvikling. Omtrent 4/5 av deltakerkommunene opplever middels eller stor grad av resultater. Det er kommuner med relativt gjennomsnittlige forutsetninger for å arbeide med miljø og samfunnsutvikling som har hatt størst utbytte av å delta i nettverksarbeidet.

Følgeevalueringen viser at kommunenes klart viktigste hindring i det lokale utviklingsarbeidet, har vært manglende kapasitet i kommuneorganisasjonen, dernest manglende kompetanse. I overgangen fra plan til praksis i deltakerkommunenes arbeid med satsingsområdene har KS registrert utfordringer knyttet til kompetanse og økonomi.

Hva partene vurderer som særlig utfordringer framover

Erfaringene fra Livskraftige kommuner viser at nettverksarbeid er et godt virkemiddel for å styrke arbeidet med miljø og samfunnsutvikling i en norsk gjennomsnittskommune. Mange kommuner har imidlertid fortsatt behov for utviklingsbistand og støtte innen miljø og samfunnsutvikling, særlig når en går over i gjennomføringsfasen. Det er gjennom programmet utviklet et statistikkverktøy og en publiseringsløsning for miljø- og samfunnsstatus i kommunesektoren. Utfordringen er å få flest mulig kommuner til å ta det aktivt i bruk, blant annet i arbeidet med planstrategier og i oppfølging av miljøinformasjonsloven.

Andre konkrete oppfølgingsbehov som er identifisert i programmet er knyttet til utviklingsverktøy innen klima- og miljøstatistikk, planlegging og kommunikasjon,

utviklingsbistand fra det regionale nivå, samt tiltak for å bedre rekrutteringen, styrke plan- og miljøkompetansen i kommunene og gjennomføring av klimatiltak.

Form og innhold på eventuelt videre samarbeid mellom KS og Miljøverndepartementet vil bli vurdert som ledd i sluttrapporteringen fra programmet høsten 2010.

Grønne energikommuner (tilleggsavtale til programmet Livskraftige kommuner)

Varighet	2. mai 2007–31. desember 2010 Tilleggsavtale til avtalen om programmet <i>Livskraftige kommuner</i> mellom Miljøverndepartementet (MD) og KS
Parter	Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), Olje- og energidepartementet (OED), Miljøverndepartementet (MD) og KS
Formål	Partene skal bidra til at deltakerkommunene satser på energieffektivisering, fornybar energi, som bioenergi, og på å få ned klimagassutslippene i egne kommuner.

Status for de faktiske utfordringene avtalen skal møte

Det er vanskelig å måle effekten av klimagassutslipp. Avtalens mål på dette området er trolig for ambisiøs. For de andre målene har programmet kommet godt i gang, og det er satt i verk flere interessante prosjekt.

Erfaringene fra programmet skal være til inspirasjon og en kilde til læring for kommuner over hele landet, bl.a. gjennom læringsnettverkene i Livskraftige kommuner. Programmet er nå godt i gang med formidling av aktiviteten gjennom nettside, utforming av informasjonsmaterieell og samlinger.

Ved inngangen til siste halvår har programmet prioritert å jobbe med prosjekter med størst konkret formidlingsverdi. Det er foretatt en gjennomgang av klimaplanene i samtlige 22 deltakerkommuner vurdert opp mot de klimamål som er satt og oppfølgingen av disse i ordinært plan og styringssystem. Denne vil bli formidlet for å rette oppmerksomhet mot oppfølging og bruk av klimaplan i kommunenes ordinære virksomhet.

Hva staten er særlig fornøyd med

Programmet har etter hvert oppnådd en interessant og variert tiltaksportefølje, som kommuner kan studere og la seg inspirere av, bl.a. diverse energispareprosjekter, sentrumsplan med klimaperspektiv i Sunndal, arealplanlegging og energibruk i bygg i Re i Vestfold. Disse prosjektene må formidles bredt.

Hva KS er særlig fornøyd med

KS er særlig fornøyd med at fokus og etterspørsel fra kommunene orienterer seg mot gjennomføring av mer eller mindre ambisiøse mål fra klimaplanprosessen. Programmet får god respons på tilbud om gjennomføringsverktøy og metodikk. Programmet har utviklet et energispareprosjekt som er et verktøy og en metodikk for å utløse energisparing i kommunal bygningsmasse. I tillegg har departementene vist en vedvarende interesse for energisparing og gitt positiv respons på modellen for byggforvaltning med energifokus.

Hva staten vurderer som særlig utfordringer framover

Få til en varig læringseffekt utover programperioden også for kommuner som ikke er del av programmet. Samtidig registrerer staten at det er vanskelig å oppnå vesentlige resultater i løpet av en begrenset avtaleperiode. Målrettet klimasatsing er noe som må arbeides med kontinuerlig.

Hva KS vurderer som særlige utfordringer framover

Hovedutfordringen er å opprettholde fokus på implementering av klimamålene i ordinært plan og styringssystem. Mangel på forutsigbar finansiering og rammebetingelser er fortsatt den største utfordringen for et planmessig og langsiktig klimaarbeid i deltakerkommunene og kommunene forøvrig. I tillegg vil KS fremheve dårlig statistikkgrunnlag som en stor utfordring.

4. Kostnadsberegninger – aktuelle saker

Fra og med konsultasjonsåret 2007 er det innført nye rutiner for involvering av KS i kostnadsberegninger. Involveringen av KS skal ikke redusere regjeringens mulighet til å foreta helhetlige vurderinger og prioriteringer, men sikre en god involvering av KS uten å gi innsyn i fortrolig budsjettarbeid og prioriteringsdiskusjoner. Det

3. konsultasjonsmøtet er det tredje av fire oppmeldingstidspunkter for aktuelle saker i 2009.

En samlet gjennomgang og status for alle saker der det pågår et kostnadsberegningssamarbeid vil gis til det 4. konsultasjonsmøtet.

4.1 Helse- og omsorgsdepartementet

Utskrivingsklare pasienter

I forbindelse med arbeidet med Samhandlingsreformen meldes kostnadsberegninger knyttet til utskrivningsklare pasienter opp som ny sak.

5. Innspill fra KS blant annet til statsbudsjettet for 2011

Nedenfor framgår innspill fra KS til regjeringens arbeid med statsbudsjettet for 2011. Innspillene står derfor ukommentert fra staten.

5.1 Innspill til opplegget generelt

Kommuneopplegget 2011 - behovet for forutsigbarhet for kommunesektoren

KS viser til svekkelsen av tilskuddsordningen for ressurskrevende tjenester i statsbudsjettet for 2010 som et "dårlig" eksempel på manglende forutsigbarhet i det økonomiske opplegget for kommunesektoren. KS mener at den saken ble håndtert på en lite tilfredsstillende måte fra statens side ved at endringen ikke ble varslet i foregående kommuneproposisjon og drøftet i konsultasjonsordningen. Årsakene til veksten i tilskuddordningen burde ha vært gjennomgått/drøftet med KS før omleggingen ble gjennomført. Det er heller ikke tilfredsstillende at endringene fikk negativ tilbakevirkende kraft. KS ber om tilbakemelding i konsultasjonsmøtet om det er aktuelt for Regjeringen å fremme forslag i statsbudsjettet for 2011 med negative økonomiske konsekvenser for kommunesektoren som ikke er varslet.

Enstemmig uttalelse fra landsstyret i KS

28. mai 2010

KOMMUNEØKONOMIEN STRAMMER SEG TIL

Regjeringens opplegg for 2011 gir kommunesektoren samlet sett et utgangspunkt for å videreføre velferdstilbudet med det økende antallet unge og eldre, men ikke uten effektivisering eller nedskjæring i mange kommuner. Samtidig vil rammene ikke gi rom for nødvendige løft i velferdstilbudet. **Landsstyret i KS krever** derfor at de frie inntektene i 2011 økes ut over Regjeringens forslag.

I motsetning til de fleste land i den vestlige verden er Norge i en gunstig finansiell situasjon. Norge vil også merke utfordringene for velferden i framtiden. **Landsstyret i KS** mener at det er et skritt i riktig retning at Regjeringen i sitt forslag om ca. 2,5 - 3 milliarder i økte frie midler i 2011 tar høyde for endringene i befolkningen. Men kommunesektoren må påregne at også økte renter og pensjonskostnader må dekkes innenfor de frie inntektene i 2011. Når samtidig befolkningsutviklingen alene påfører kommunesektoren 2,4 mrd i økte utgifter, vil dette bety vanskelige prioriteringer i kommuner og fylkeskommuner.

Landsstyret mener at den økonomiske balansen i kommuner og fylkeskommuner ikke vil styrkes med dette opplegget, gjeldsveksten vil fortsette og vedlikeholdet vil fortsatt henge kraftig etter. Nødvendige forbedringer i velferden kan ikke realiseres, eksempelvis innen kollektivtransporten og ordningen for ressurskrevende tjenester. **Landsstyret beklager sterkt** at staten ikke vil reversere forverringene fra 2009 for de ressurskrevende tjenestene, og at refusjonsordningen for disse tjenestene opphører ved 67 år.

Kommuner og fylkeskommuner har fulgt opp de nasjonale prioriteringene fra staten, og har fått kraftig øking av sin lånegjeld, ikke minst gjennom en storstilt utbygging av barnehagene. Men utgiftene de senere årene har ikke minst vært drevet av øremerkede satsinger som har begrenset handlingsrommet ift andre viktige behov. **Landsstyret** mener også at den foreslåtte innlemmingen av det øremerkede barnehagetilskuddet i kommunenes ordinære rammer er et viktig og riktig tiltak. Det vil imidlertid være vanskelig å få ro omkring den nye ordningen dersom ikke underfinansieringen på 1,5 mrd rettes opp. Regjeringen varslet en lenge ventet endring av kostnadsnøklerne i inntektssystemet for kommunesektoren for 2011. Resultatet ble forslag om en mer omfattende omlegging av hele inntektssystemet, med klare konsekvenser for mange kommuner. **Landsstyret i KS** registrerer med forbauselse hvor lukket arbeidet med kostnadsnøklerne har vært. De har ikke vært drøftet i utvalg med representasjon fra sektoren, eller vært på høring. Dette svekker både forslaget, forståelsen og legitimiteten til et nytt system. **Landsstyret krever** åpenhet rundt utviklingen av det nye systemet nå og framover. **Landsstyret** krever revisjoner hvert 4. år og er glad for at Regjeringen nå åpner for det. Det bør etableres en egen fast åpen prosedyre for dette med deltakelse fra kommunesektoren.

KS er opptatt av at kostnadsnøklerne er faglig gjennomarbeidede og avspeiler den faktiske situasjonen i kommunene, slik at de ufrivillige kostnadene blir kompensert og kommunene blir i stand til å gi et likeverdig velferdstilbud i hele landet. Forslaget fra Regjeringen ser ut for å ivareta dette i rimelig grad, selv om det gir store utslag for enkelte kommuner. Dette gjelder ikke minst barnehagenøkkelen som i utgangspunktet er rimelig, men som samtidig rammer de som har hatt stor utbygging av barnehager og fått mye skjønnsmidler til dette de siste årene. **Landsstyret i KS krever at** de frie inntektene økes i 2011 ut over Regjeringens forslag. Dette vil kunne gi rom for å bedre den langsiktige økonomiske balansen, vedlikeholde realkapitalen og videreutvikle velferdstilbudet. Det er også svært viktig at skjønsspotten i inntektssystemet videreføres.

Det nye inntektssystemet gir både ”vinnere” og ”tapere” i alle deler av landet. **Landsstyret** vil likevel peke på at de fire største byene nå må dele på det hovedstadstilskuddet som Oslo før hadde alene, og at Regjeringen på basis av de særlige utfordringene for disse folketunge områdene bør øke dette tilskuddet og vurdere antallet kommuner i ordningen. Vekstkommunene er også i liten grad hensyntatt i det nye opplegget.

Regjeringen foreslår at skatteinntektenes andel av kommunesektorens inntekter reduseres fra 45 % til 40 %. Skattesvake kommuner vil tjene på det, mens kommuner hvor innbyggerne bidrar med mer skatt taper. **Landsstyret i KS** mener at lokal forankring av inntektene er viktig for det lokale selvstyret.

Landsstyret i KS minner også om at kommunal sektor nå har ansvar for 90 % av norske veier, men at etterslepet på 40 mrd ikke er innhentet. Det er viktig at også disse veiene samordnes i NTP og at sektoren gjennom høringer og dialog er med på arbeidet med en tidsriktig infrastruktur.

5.2 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Videreutvikling og styrking av barnevernet

KS og regjeringen er enige om at det er ønskelig å styrke barnevernet i kommunene, og at en styrking handler om kapasitet, om kompetanse og om bedre samarbeid. Det siste året har imidlertid vist at det er behov for en tettere dialog om **hvordan** kommunene best kan styrke innsatsen overfor utsatte barn og unge. Det er nødvendig med en avklaring av hvilke tiltak som er realistiske innenfor de rammene som kommunene har til rådighet. Debatten bør bli bredere og få et mer helhetlig perspektiv.

KS mener at en styrking av barnevernet bør inneholde følgende hovedstrategier:

1. Styrking av kompetanse og samarbeid mellom tjenester
2. Klargjøring av oppgaver og ansvar mellom kommunalt og statlig barnevern
3. Videreutvikling av kvalitetsarbeid (f.eks: effektviseringsnettverkene)

KS jobber sammen med mer enn 20 kommuner for å styrke samarbeidet mellom ulike kommunale tjenester som møter utsatte barn og unge. Barneverntjenesten er med i alle samarbeidene. Klargjøring av hvem som skal gjøre hva i de kommunale tjenestene er nødvendig for å oppdage, og hjelpe, barn så tidlig som mulig. Systematisk satsing på samarbeid vil bidra til mer effektiv bruk av ressurser.

KS er i ferd med å sette i gang et effektviseringsnettverk for samhandling barn og unge i Østfold. Det er stor interesse for å være med, og nettverket kommer til å arbeide med indikatorer som blant annet kan gi kommunene en mulighet til å sammenlikne seg med hverandre. Denne måten å jobbe på gir den nødvendige lederforankringen.

Effektviseringsnettverkene har vist seg å være en svært god arena for kvalitetsutvikling av barneverntjenesten. De ti største kommunene (ASSS) har vært med over flere år, og kan vise til svært gode resultater når det gjelder flere kvalitetsindikatorer, eksempelvis tiltaksplaner i barneverntjenesten. Oslo kommune og KS har konkrete planer om å videreutvikle samarbeidet på en måte som potensielt vil være til nytte for alle kommuner.

Barnevernet kan styrkes ved en klargjøring av oppgaver og ansvar mellom kommunalt og statlig barnevern. Gjennom flere forskningsrapporter er det påpekt dobbeltarbeid, som ikke kommer barn til gode. Det er også dokumentert at ventetider på statlige barneverntiltak har økt. KS mener blant annet at betalingsordningene mellom stat og kommune må bli mer fleksible, for å kunne gi raskere og bedre hjelp. Kommunalt barnevern vil også styrkes ved at ressurser for hjemmebaserte tiltak – som er et kommunalt ansvar – blir kanalisert gjennom kommunene i stedet for statlig barnevern.

Mange barneverntjenester er små. For mange kommuner har interkommunalt samarbeid vært en strategi for å styrke kompetansen i barnevernet. Ca. 130 kommuner inngår i dag i forpliktende samarbeidsløsninger. Det vil si at ca. 75 kommuner har to eller færre årsverk i barneverntjenesten. Disse 75 kommunene har til sammen ca. 140 000 innbyggere. KS arbeider aktivt for å formidle erfaringer fra interkommunalt samarbeid.

Finansiering av barnevernet

Barnevernet bør finansieres gjennom frie inntekter. Få tjenester er så avhengige av andre kommunale tjenester som det barnevernet er. Derfor er det av avgjørende betydning at kommunene har handlefrihet til å prioritere innsatsen der den gir mest nytte. Øremerking gir administrative merkostnader og kan resultere i at kommuner som har gjort en særlig god jobb på barnevern straffes, dersom de ikke får sin del av de øremerkede midlene.

Andelen barn med barneverntiltak i forhold til innbyggere opp til 18 år var på 4,3 prosent i 2009. Det har vært en økning på 30 prosent de siste ti årene, hvorav 20 prosent de siste fem årene. Netto driftsutgifter per innbygger 0-17 år har økt med 35 prosent siden 2005. Fra 2008 til 2009 var økningen på 10 prosent. Til tross for denne kraftige aktivitets- og kostnadsveksten viser KOSTRA-indikatorer for saksbehandlingstid og bemanning at kommunene har opprettholdt et jevnt nivå de siste fem årene. Det er ikke grunnlag for å konkludere med at det har vært en negativ utvikling i barneverntjenesten. Enkeltkommuner har imidlertid problemer med å klare lovens saksbehandlingskrav.

Kommunene står for 85 prosent av alle barneverntiltak, statlig barnevern for 15 prosent. Det er en alvorlig utfordring for kommunene at statlig barnevern mangler fosterhjem og andre tilrettelagte tilbud staten har ansvar for å skaffe. Da må kommunene ofte gjøre jobben selv. Tendensen de siste tre årene er at andelen tiltak i kommunal regi er økende. Sterkere statlig styring av kommunebarnevernet løser ikke problemet med at det er mangel på tiltak. En annen utfordring for barnevernet er samarbeidet med andre tjenester. Når andre tjenester svikter, blir barnevernet eneste løsningen. Sterkere statlig styring av ressursinnsatsen løser ikke dette problemet heller. Kommunene må kunne ha frihet til å prioritere en satsing på tjenester som kan være til støtte for barnevernet, som kan hindre at det blir barnevernssaker, eller som kan avlaste på andre måter.

Hvis regjeringen likevel skulle konkludere med at man vil bruke øremerking av midler til kommunene på barnevernområdet, mener KS at kostnadsøkningene for barnevern i inntektssystemet må legges til grunn for fordeling av midlene. Dette vil sikre en rettferdig fordeling av en ekstra satsing, og forhindre at kommuner straffes for egen tidligere satsing på området. Kommuner som kan vise tilfredsstillende resultater når det gjelder saksbehandlingstid må gis anledning til å bruke øremerkede midler til stillinger i barnevernet på andre tiltak for å styrke innsatsen overfor utsatte barn og unge.

Integreringstilskuddet

Integreringstilskuddet er et viktig virkemiddel for bosettingen. Det har de senere år vært et avvik mellom kommunenes utgifter og integreringstilskuddets størrelse. Integreringstilskuddet må økes slik det dekker alle utgiftene jfr Beregningsutvalgets kartlegging.

5.3 Arbeidsdepartementet

Kvalifiseringsprogrammet

Kvalifiseringsprogrammet er et relativt nytt tiltak - som har gitt meget positive resultater for deltakerne i overgang til arbeid og utdanning.

Det er fortsatt uvisst hvor mange personer som har rett til og kan ha nytte av programmet. Tidlige anslag og beregningsmodell gav forventninger om at antall deltakere snarlig ville bli redusert. Erfaringene fra kommunene som har to år eller mer erfaring med KVP-tilbudet, viser at søknaden til programmet fortsatt er langt større enn disse forventningene tilsa. Dekningen av merkostnadene for kommunene må bygge på erfaringstall og brukernes faktiske rettigheter og behov, snarere enn på denne beregningsmodellen.

Dagens kommunale merkostnader er beregnet ut fra en forutsetning om at ca 55 % av deltakerne på KVP får statlige tiltak. Staten tilbyr en rekke gode tiltak for brukerne, men det er likevel ikke alltid at tiltakstype og omfang kan innfri brukernes behov. Kommunene må sikres tilgang til relevante statlige tiltak, noe som har størst mulighet for å lykkes når forvaltningen av tiltaksmidlene legges til de lokale NAV-kontorene, som best kjenner brukerne og kan best vurdere aktuelle tiltak. Individstønaden som deltakere på statlige tiltak har rett til, bør oppgjøres direkte med kommunen, i stedet for dagens administrativt ressurskrevende løsning - både for kommunen og NAV - hvor det må søkes refusjon for hver enkelt deltaker.

5.4 Helse- og omsorgsdepartementet

Investeringsstilskudd til sykehjem og omsorgsboliger

KS er bekymret over utbyggingstakten på omsorgsboliger og sykehjem så langt i 2010 og tror at hovedårsaken til den lave søkningen for å bygge nye sykehjem og omsorgsboliger er den pressede økonomien i mange norske kommuner. Til tross for investeringsstilskudd, kreves det betydelige midler til utbygging og drift av omsorgsplasser som kommunene selv må bekoste. Statistikk fra Husbanken viser at kommunene har levert inn 3600 (endelige) søknader om tilskudd til nye omsorgsplasser siden 2008. Per i dag er det gitt tilsagn om tilskudd til bygging av bortimot 3300 nye omsorgsboliger og sykehjemsplasser i perioden 2008-2010. Gitt målet om bygging av 12 000 omsorgsplasser frem til 2015 og et behov for om lag 60 000 nye sykehjemsplasser og omsorgsboliger de neste 20 årene, mener KS det er behov for å vurdere hvordan ordningen kan styrkes slik at flere kommuner kan benytte den.

Samhandlingsreformen

KS har en rekke FOU-prosjekter knyttet til samhandlingsreformen. Foreløpige resultater vedrørende samhandlingsmodeller (PWC) viser at helseforetakene og kommunene har svært forskjellig oppfatning av hvordan samarbeidet har fungert i forhold til avtaler. Dette må vektlegges i arbeidet med avtaler i samhandlingsreformen.

Det er av avgjørende betydning at en i det videre arbeid med reformen gjør tilpasninger i utdanningsforløp, og legger til rette for overføring av kompetanse mellom de ulike nivåene i helsetjenesten. Endringer som foretas gjennom reformen må være forskningsbaserte.

Forskningsinnsatsen må bli mer likeverdig mellom tjenestenivåene og må i årene fremover kanaliseres til kommunehelsetjenesten.

KS mener at en viktig forutsetning for oppgaveoverføring til kommunene er rammebetingelser som gir kommunene reell mulighet til å påta seg dette ansvaret. Nye og utvidede oppgaver til kommunene må fullfinansieres av staten. KS forutsetter at kostnadsberegningene blir forankret i konsultasjonsordningen.

KS-innspill slutt

6. Kommunesektorens oppgaver og tjenester

6.1 Helse- og omsorgsdepartementet

Offentlig utvalg om "Innovasjon og omsorg"

Innovasjon er nødvendig for å møte framtidens velferdsutfordringer. KS har blant annet etablert Innovasjonsalliansen med bred deltakelse fra stat, kommune, organisasjoner og forskere. Regjeringen har i St.meld. nr. 7 (2008-2009) *Et nyskapende og bærekraftig Norge* pekt ut helse- og omsorgssektoren som et område for særskilt satsing på innovasjon i offentlig sektor, og blant annet nedsatt Hagen-utvalget om "Innovasjon og Omsorg" for å utrede nye løsninger på framtidens omsorgsutfordringer.

Regjeringen og KS har et nært samarbeid om innovasjon på helse- og omsorgsfeltet, der en spesielt ser på nye driftsformer som mobiliserer samspillet mellom kommunale tjenester og sivilsamfunn/sosialt nettverk og mulighetene som ligger i å ta i bruk ny velferdsteknologi og boformer som fremmer uavhengighet, egenmestring og brukerinnflytelse. Utvalget skal levere sin endelige utredning og innstilling innen første halvår 2011.

6.2 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

KS-innspill

Tilgjengelighet og universell utforming

KS er opptatt av at samfunnet skal være tilgjengelig for alle. KS har derfor vært positiv til ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov.

I materialet til konsultasjonsmøtet 28. oktober 2008 het det at tilretteleggingen som følger av loven er forutsatt gjennomført med «relativt enkle midler». Statssekretær Grepp Knutsen presiserte i møtet at loven ikke skulle føre til betydelige merutgifter. Kommunene ble på den bakgrunn ikke kompensert for økonomiske virkninger av den nye loven. Betydelige merkostnader vil først påløpe i forbindelse med innføring av statlige forskrifter om universell utforming av eksisterende bygningsmasse, kollektivløsninger osv.

Ved overføring av nye oppgaver på samferdselsfeltet til fylkeskommunene, ble det ikke gjort beregninger på hva kravene til universell utforming vil utløse av investeringsbehov innenfor kollektivtrafikk, ferjer, holdeplasser, kaier m.v. fordi det fra statens ble vist til at kravene først utløses ved nyinvesteringer. Dersom andre forutsetninger legges til grunn, må merkostnadene ved dette kompenseres på linje med øvrige overførte oppgaver i forbindelse med forvaltningsreformen.

KS har merket seg utålmodighet fra Likestillings- og diskrimineringsombudet(LDO), når det gjelder at enkelte kommunale publikumsbygg (for eksempel skoler) ikke er universelt utformet. LDO tar i enkelte tilfeller opp forhold som åpenbart vil kreve betydelige kommunale merkostnader. KS' ber om en klargjøring av statens ambisjoner for iverksetting av universell utforming. KS ber om å bli involvert i kostnadsberegning i den forbindelse. KS

forutsetter at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ikke skal medføre betydelige merkostnader for kommunene.

KS-innspill slutt

Svarmerknad Barne, likestillings- og integreringsdepartementet

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (dtl.) trådte i kraft 1. januar 2009. Loven håndheves av Likestillings- og diskrimineringsombudet. Plikten til universell utforming i lovens § 9 gjelder i utgangspunktet også for eksisterende bygninger, anlegg og uteområder som er rettet mot allmennheten, innenfor rammen av uforholdsmessighetsbegrensningen i § 9 tredje ledd. I forarbeidene er det forutsatt at kostnadene knyttet til plikten i dtl. § 9 til universell utforming vil være begrensede, og at tilretteleggingen etter § 9 skal kunne gjennomføres med relativt enkle midler, jf. Ot.prp. nr. 44 kap 17.3.2.2, 17.4.3.2 og 17.5. Plikten etter dtl § 9 gjelder således ikke større endringer av eksisterende bygg. Slik oppgradering må avvente forskrifter med tidsfrist etter plan- og bygningsloven.

Barne- og likestillingsdepartementet har i rundskriv Q-29/2010 klargjort forståelsen av dtl §9. Foreløpig er ingen saker som er knyttet til dtl§9 behandlet av Likestillings- og diskrimineringsnemnda.

Svarmerknad Barne, likestillings- og integreringsdepartementet slutt

Vedlegg a) Tjenesteproduksjon og ressursinnsats i kommunesektoren, vedlegg TBU-notat

En vesentlig del av kommunesektorens tjenesteproduksjon består av nasjonale velferdstjenester rettet mot bestemte aldersgrupper av befolkningen, først og fremst barnehager, grunnskole, videregående opplæring og pleie og omsorg. Den demografiske utviklingen vil i stor grad vil styre behovet for slike kommunale tjenester. *Del 1* starter derfor med å gi en beskrivelse av den demografiske utviklingen siden 2004. Deretter gis det en omtale av kommunesektorens samlede ressursbruk og hvordan sektoren innenfor de frie inntektene har prioritert de ulike tjenestene etter at det er forsøkt å ta hensyn til den demografiske utviklingen. Til slutt beskrives utviklingen i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon i samme periode. Utviklingen beskrives i hovedsak gjennom kvantitative indikatorer for tjenesteproduksjonen som antall barnehageplasser, antall årstimer i grunnskolen, antall elever og lærlinger i videregående opplæring og antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester, men også objektive indikatorer for kvalitet, første gang publisert i KOSTRA i 2007, er omtalt.

Del 1 presenterer også dekningsgrader hvor indikatorene for tjenesteproduksjonen relateres til behovet eller størrelsen på målgruppene. I tråd med etablert praksis defineres aldersgrupper som målgrupper. Eksempelvis måles barnehagedekningen ved andelen barn i alderen 1-5 år som har plass i barnehage. For enkelte tjenester vil det være vanskelig å avgrense målgruppen. Pleie- og omsorgssektoren har et økende antall yngre brukere, mens dekningsgradene ofte relateres til antall eldre. Videre er det slik at ikke alle i samme aldersgruppe har behov for eller ønske om å benytte den aktuelle tjenesten. Med unntak for grunnskole, som er obligatorisk for alle, vil det typisk være slik at full behovsdekning nås ved en lavere dekningsgrad enn 100 prosent. Hva som skal betraktes som tilfredsstillende dekningsgrad, er et politisk spørsmål.

I *del 2* presenteres beregninger som illustrerer i hvilken grad kvantitative indikatorer på tjenesteproduksjonen har økt i takt med ressursinnsatsen målt ved antall avtalte årsverk. Beregningene omfatter barnehage, grunnskole og pleie og omsorg.

1 Utvikling i demografi og tjenesteyting

I dette avsnittet gjøres det rede for befolkningsutviklingen og en del sentrale indikatorer for utviklingen i de kommunale velferdstjenestene i perioden 2004 til 2009. Det er lagt særlig vekt på utviklingen fra 2008 til 2009.

Tallene er hentet fra KOSTRA, der reviderte tall ble publisert 15. juni 2010, IPLOS, der foreløpige tall ble publisert 8. juli, og Grunnskolens informasjonssystem (GSI). Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen og videregående opplæring, samt pleie- og omsorgssektoren.

Demografisk utvikling

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. Den demografiske utviklingen i perioden 2004-2009 beskrives i tabell 1.

De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere 67 år og over. I løpet av de siste fem årene har antall innbyggere i disse gruppene økt med over 47 700, og dette indikerer et økt behov for kommunale tjenester.

Tabell 1 Demografisk utvikling 2004-2009

	2004	2008	2009	Absolutt endring 2004-09	Absolutt endring 2008-09	Prosentvis endring 2008-09
Barnehager:						
Antall barn 1-5 år	292 500	296 800	301 500	9 000	4 700	1,6
Antall barn 1-2 år	114 000	119 700	121 700	7 700	2 000	1,7
Grunnskole:						
Antall barn 6-15 år	621 400	617 700	617 800	-3 600	100	0,0
Videregående opplæring:						
Antall unge 16-18 år	172 700	193 100	193 000	20 300	-100	0,0
Barnevern:						
Antall barn og unge 0-17 år	1 088 000	1 103 500	1 109 200	21 200	5 700	0,5
Pleie- og omsorg:						
Antall eldre 67 år og over	603 100	616 700	625 100	22 000	8 400	1,4
Antall eldre 67-79 år	390 800	397 000	405 100	14 300	8 100	2,0
Antall eldre 80-89 år	183 400	185 000	184 400	1 000	-600	-0,3
Antall eldre 90 år og over	29 700	34 700	35 700	6 000	1 000	2,9
Totalt:						
Antall innbyggere i alt	4 606 400	4 799 300	4 858 200	251 800	58 900	1,2
Antall innbyggere 1-18 år og 67 år og over	1 689 700	1 724 300	1 737 400	47 700	13 100	0,8
Andel innbyggere 1-18 år og 67 år og over (prosent)	36,7	35,9	35,8	-0,9	-0,1	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Antall barn og unge i grunnskolealder har gått noe ned, mens det har vært en økning innenfor de øvrige aldersgruppene. Veksten har vært særlig sterk i aldersgruppen 16-18 år og blant de aller eldste (90 år og over). Det samlede innbyggertallet har i perioden økt sterkere enn innbyggertallet i de forannevnte målgruppene. Økningen i antall barn i barnehagealder har isolert sett gjort det mer krevende å oppnå målsettingen om full barnehagedekning.

I løpet av 2009 ble det flere barn i barnehagealder, mens antall barn og unge i henholdsvis grunnskolealder og med rett til videregående opplæring var om lag uendret. Blant de eldre var det relativt sterkt vekst i aldersgruppene 67-79 år og 90 år og over, mens det ble færre eldre i aldersgruppen 80-89 år. For 2009 indikerer utvalgets beregninger at merkostnadene knyttet til den demografiske utviklingen var 1,6 milliarder kroner, forutsatt samme standard og dekningsgrader som året før.

Samlet ressursbruk og kommunesektorens prioriteringer

Tabell 2 viser utviklingen i ressursbruken på de ulike tjenesteområdene og hvordan kommunesektoren har prioritert mellom de ulike tjenesteområdene innenfor sine frie inntekter.

For å vise ressursbruken i kommunesektoren på de ulike tjenestene er det benyttet tall for brutto driftsutgifter. Utviklingen gjenspeiler hvordan omfanget av de ulike tjenestene har økt.

Dette kan ha bakgrunn i demografisk utvikling, statlige føringer gjennom øremerkede tilskudd, lokalpolitiske prioriteringer osv.

For bedre å illustrere de lokale prioriteringene mellom de ulike tjenestene, er det benyttet netto driftsutgifter per innbygger i målgruppen for tjenesten. I begrepet nettoutgifter er driftsutgiftene oppgitt etter at driftsinntektene, som bl.a. inneholder øremerkede tilskudd fra staten og andre direkte inntekter, f.eks. brukerbetalinger, er trukket fra. Nettoutgifter gir dermed uttrykk for hvordan kommunene og fylkeskommunene prioriterer de ulike formålene innenfor de frie inntektene.

Tabell 2 Utviklingen i de ulike tjenesteområdene i hhv. brutto driftsutgifter og i netto driftsutgifter per innbygger i de respektive målgruppene. 2004-2009¹

	Ressursbruk (brutto driftsutgifter)				Kommunesektorens prioriteringer (netto driftsutgifter per innbygger i målgruppen)	
	Nivå 2009 (mrd. kr)	Andel (prosent)	Årlig realvekst 2004-2009 (prosent)	Realvekst 2008-2009 (prosent)	Årlig realvekst 2004-2009 (prosent)	Realvekst 2008-2009 (prosent)
Barnehage	32,9	9,9	10,4	7,5	4,8	-0,6
Grunnskole	60,0	18,1	1,5	2,3	1,8	1,4
Videregående opplæring	27,7	8,4	2,2	4,3	-0,3	3,9
Barnevern	6,8	2,0	3,5	7,0	2,5	6,0
Pleie og omsorg	74,8	22,6	3,5	1,9	2,6	2,6
- hvorav hjelp på institusjon	36,0	10,9	2,0	0,9		
- hvorav hjelp i hjemmet	34,7	10,5	5,2	3,0		
Sosialtjenesten	12,6	3,8	1,7	12,0	-3,3	4,4
Kommunehelse	10,5	3,2	2,1	2,9	1,9	8,9
Samferdsel	15,9	4,8	5,3	7,3		
Annet	89,9	27,2	2,3	5,2		
Totalt	331,0	100,0	3,2	4,4		

¹ Den kommunale deflatoren som er benyttet for å beregne realveksten er (prisvekst oppgitt fra året før) hhv. 2,5; 3,6; 4,4; 6,4 og 3,9 prosent for perioden 2005-2009, jf. også vedlegg 6 i vårrapporten 2010 fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi.

For tjenester som i stor grad baserer seg på øremerkede tilskudd og brukerbetalinger, slik som tilfellet har vært for barnehagesektoren de siste årene, vil ikke denne indikatoren reflektere den delen av utbyggingen som kan henføres til øremerkede tilskudd eller endringer i brukerbetalingene.

I tillegg er det også tatt hensyn til at den demografiske utviklingen i stor grad vil styre behovet for kommunale tjenester, og forsøkt å korrigere for endringer i innbyggertallet i de ulike målgruppene. De målgruppene som er benyttet her er for barnehagetjenester barn i alderen 1-5 år, for grunnskole aldersgruppen 6-15 år, for videregående opplæring ungdom i alderen 16-18 år, for pleie og omsorg eldre over 67 år, for barnevern barn og unge i alderen 0-17 år, for sosialtjenester voksne i alderen 20-66 år og for kommunehelsetjenesten hele befolkningen. Indikatoren illustrerer dermed i hvilken grad kommunesektoren innenfor de frie inntektene har funnet rom for å øke (eller valgt å redusere) ressursbruken på tjenesten ut over det som befolkningsutviklingen – gitt samme dekningsgrad – isolert sett skulle tilsi.

For pleie- og omsorgstjenesten benyttes altså innbyggere over 67 år som målgruppe, selv om også mange under 67 år mottar disse tjenestene. Indikatoren for denne sektoren gjenspeiler derfor ikke nødvendigvis prioriteringen av pleie- og omsorgstjenestene like godt som for de øvrige tjenestene.

Tabellen viser at ressursbruken de siste fem årene har vokst sterkest innen barnehage- og samferdselssektoren. Innen barnehagesektoren har den årlige veksten i snitt ligget på i overkant av 10 prosent. I tillegg til en kraftig økning i de statlige, øremerkede tilskuddene, har kommunene også innenfor sine frie inntekter prioritert denne sektoren.

Innen pleie- og omsorgssektoren framgår det av tabellen at de økte ressursene i større grad har gått til å styrke hjemmetjenestene enn til å styrke den institusjonsbaserte omsorgen.

Innen videregående opplæring har ressursbruken økt med vel 2 prosent årlig siden 2004. Det har imidlertid også vært en meget sterk vekst i 16-18-åringene i denne perioden, slik at det som fylkeskommunene har brukt av sine frie inntekter per innbygger i aldersgruppen har ligget på om lag samme nivå gjennom perioden.

Ressursbruken på grunnskolen har de siste fem årene hatt en svakere vekst enn de øvrige tjenesteområdene. Dette er naturlig ut fra at det har blitt færre barn og unge i skolepliktig alder i denne perioden.

Samlet sett har kommunesektoren de siste fem årene prioritert barnehagesektoren, mens sosialtjenesten og videregående opplæring har vært lavere prioritert. I 2009 var bildet motsatt, med en høy prioritering av sosialtjenesten og videregående opplæring, i tillegg til barnevern og helsetjenester, og en lavere prioritering av barnehage.

Barnehager

De siste fem årene har det vært en kraftig utbygging av barnehagesektoren, og antall barn i barnehage har økt kraftig. I alt har nærmere 57 000 flere barn fått plass i barnehage. Utbyggingen har i om lag like stor grad skjedd i privat og kommunal regi. Samtidig som det har blitt flere barn, har også barna i snitt tilbrakt stadig mer tid i barnehagen, slik at kapasitetsveksten har vært enda større enn det økningen i antall barn med barnehageplass isolert sett tyder på. Målt ved antall korrigerede oppholdstimer i kommunale barnehager økte kapasiteten med 46 prosent fra 2004 til 2009, mens veksten i antall barn med plass i barnehage var om lag halvparten. Den sterke utbyggingen av barnehageplasser har vært fulgt av en

Tabell 3 Utvikling i barnehagesektoren 2004-2009 (private og kommunale)

	2004	2008	2009	Absolutt endring 2004-09	Absolutt endring 2008-09	Prosentvis endring 2008-09
Produksjon:						
Barn med plass i barnehage i alt:	213 000	261 800	270 000	57 000	8 200	3,1
- herav andel i kommunal barnehage	54,4	53,1	53,3	-1,1	0,2	
Barn 1-2 år med plass i barnehage	54 500	89 400	93 800	39 300	4 400	4,9
Andel barn med heltidsplass (41 timer eller mer per uke)	65,2	83,0	85,2	20,0	2,2	
Korrigererte oppholdstimer (kommunale barnehager, i 1000)	289 687	402 212	423 739	134 052	21 527	5,4
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	38,0	41,8	42,2	4,2	0,4	1,0
Dekningsgrad:						
Andel av 1-5-åringene som har barnehageplass	72,1	87,1	88,5	16,4	1,4	
Andel av 1-2-åringene som har barnehageplass	47,8	74,7	77,1	29,3	2,4	
Ressursinnsats:						
Antall årsverk	46 500	65 100	68 100	21 600	3 000	4,6
Antall årsverk i kommunale barnehager	26 100	35 300	36 900	10 800	1 600	4,5
Kvalitet:						
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskoleutdanning	89,4	83,8	83,6	-5,8	-0,2	
Andel assistenter med førskole-, fag- eller annen pedagogisk utdanning	17,9	25,0	23,7	5,8	-1,3	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

¹ Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigeret for alder og oppholdstidskategorier. Antall barn 0-2 år vektet med 2, antall barn 3 år vektet med 1, 5 og 4-6 åringer vektet med 1. Oppholdstid 0-8 timer vektet med 6, timer, 9-16 vektet med 13 timer, 17-24 timer vektet med 21 timer, 25-32 timer vektet med 29 timer, 33-40 timer vektet med 37 timer, og 41 timer eller mer vektet med 45 timer.

tilsvarende økning i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk. Hvis en ser perioden siden 2004 under ett, har utviklingen i ressursinnsatsen (46 %) ligget på samme nivå som kapasitetsveksten i sektoren, målt ved korrigererte oppholdstimer i kommunale barnehager (46 %). Antall styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning har økt, men ikke helt i samme takt som den kraftige utbyggingen av antall barnehager og antall barnehageplasser, slik at andelen barnehager som har styrere og ledere med slik utdanning har gått jevnt nedover fra år til år. Andelen assistenter med fagutdanning har på sin side økt i perioden.

Utviklingen fra de siste årene ble i det store og hele videreført i 2009. I alt 8 200 flere barn fikk plass i barnehage, og barnehagedekningen var ved utgangen av året på i overkant av 88 prosent. Vel halvparten av barna hadde plass i en kommunal barnehage. Ved inngangen til september 2009 hadde Kunnskapsdepartementet gjennom fylkesmennene en undersøkelse som viste at ingen barn som hadde rett til barnehageplass, sto på venteliste. Barna tilbrakte i snitt en knapp halvtime mer i barnehagen hver uke, slik at også i 2009 gikk en del av kapasitetsveksten i sektoren med til å gi barn som allerede hadde plass, lengre oppholdstid. Ressursinnsatsen fortsatte å øke, selv om veksten i antall avtalte årsverk i 2009 var litt lavere enn hva økningen i korrigerert oppholdstid isolert sett skulle tilsi. Andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskoleutdanning lå imidlertid på om lag samme nivå som året før, mens det var en liten nedgang i andelen assistenter med fagutdanning.

Grunnskole

Utviklingen innen grunnskolen har vært relativt stabil de siste fem årene. Elevtallet har gått noe ned, mens ressursinnsatsen, målt ved årstimer til undervisning, på sin side har økt gjennom hele perioden. Økningen kan i stor grad henføres til spesialundervisning, og til en viss grad

Tabell 4 Utvikling i grunnskoleopplæring 2004-2009 (privat og offentlig)

	2004	2008	2009	Absolutt endring 2004-09	Absolutt endring 2008-09	Prosentvis endring 2008-09
Produksjon:						
Elever i alt i grunnskolen	618 300	614 000	613 900	- 4 400	- 100	-0,0
Antall elever med plass i SFO	131 000	144 200	143 600	12 600	-600	-0,4
Antall elever med spesialundervisning	34 100	41 700	45 400	11 300	3 700	8,7
Dekningsgrad:						
Andel elever 6-9 år med plass i SFO ¹	52,7	59,5	59,5	6,8	0,0	
Ressursinnsats:						
Årsverk av undervisningspersonale ²	50 800	51 000	..	..	..	..
Årstimer til undervisning i alt (i 1000) ³	33 385,3	34 887,8	35 139,9	1 754,6	252,1	0,7
- Derav årstimer til spesialundervisning (i 1000)	4 519,0	5 468,2	5 687,9	1168,9	219,7	4,0
Årstimer til undervisn. i alt per elev ³	54,1	56,8	57,3	3,2	0,5	0,8
Kvalitet:						
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-7. årstrinn ⁴	13,4	13,3	13,2	-0,2	-0,1	
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8.-10. årstrinn ⁴	15,0	14,8	14,8	-0,2	0,0	

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Utdanningsdirektoratet

¹ Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

² I rapporteringen for 2007 (skoleåret 2007/2008) til GSI ble "årsverk til undervisning til annet enn undervisning" (lesetimer o.l.) for første gang skilt ut som eget punkt. Disse tallene ligger dermed ikke inne i årsverkstallene for 2008, men er inkludert i årsverkstallene for de foregående år. Det er derfor et brudd i tidsserien mellom 2006 og 2007.

³ Begrepene årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

⁴ Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer. Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatoren et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

også økt timetall på barnetrinnet. I løpet av perioden har det også vært en relativt jevn økning i andelen elever som har plass i skolefritidsordningen (SFO).

I 2009 var elevtallet om lag uendret fra året før, etter flere år med nedgang. Det samlede omfanget av undervisningen (antall årstimer til undervisning) fortsatte å øke, og i likhet med foregående år skyldtes økningen i hovedsak at omfanget av spesialundervisning ble større. Dette skyldes først og fremst at flere elever fikk spesialundervisning, mens antall timer som hver enkelt elev i snitt mottok gikk ned. Antallet elever som mottok spesialundervisning vokste på alle trinn. Veksten var svakest blant de aller yngste elevene.

Nærmere 6 av 10 barn mellom seks og ni år hadde i 2009 plass i SFO, og andelen var uendret fra 2008 til 2009.

Barnevern

Tallet på barn som tar i mot hjelp fra barnevernet har økt hvert år de siste årene, også når en ser det i forhold til utviklingen i barnebefolkningen. I samme periode har det blitt flere ansatte og relativt sett flere fagutdannede i det kommunale barnevernet.

Tabell 5 Utvikling i barnevern 2004-2009

	2004	2008	2009	Absolutt endring 2004-09	Absolutt endring 2008-09	Prosentvis endring 2008-09
Produksjon:						
Barn med barnevernstiltak i løpet av året	37 600	44 200	46 500	8 800	2 300	5,3
Dekningsgrad:						
Barn med undersøkelse ift. antall innbyggere 0-17 år	2,3	3,0	3,3	1,0	0,3	
Ressursinnsats:						
Avtalte årsverk i det kommunale barnevernet	2 900	3 300	3 400	600	100	3,7
Kvalitet:						
Kommunale stillinger med fagutdanning per 1000 barn 0-17 år	2,3	2,7	2,8	0,5	0,1	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2009 vokste antall barn med tiltak noe raskere enn de foregående årene. Den største veksten kom i aldersgruppen 13-17 år. I alt 46 500 barn og unge mottar hjelp fra barnevernet. Av disse mottar vel 8 av 10 hjelpetiltak, som for eksempel kan være økonomisk hjelp, besøkshjem, barnehage eller støttekontakt. I løpet av året var det en liten nedgang i antallet barn og unge med omsorgstiltak. Trenden med stadig flere barn med barnevernstiltak vil antageligvis fortsette ettersom både tallet på nye barn i barnevernet og tallet på undersøkelser øker.

Pleie- og omsorgstjenester

Statistikken for tjenestedataene innen pleie- og omsorgssektoren er i motsetning til de øvrige tjenesteområdene som er omtalt i dette notatet, foreløpige tall. I løpet av andre halvår 2009 ble det innført en ny versjon av IPLOS. Endringene omfatter innføring av nye variable og justeringer av innhold i eksisterende variable. I tillegg er noen av rutinene for uttrekk av opplysninger fra lokale fagsystemer forenklet for å gjøre disse mer entydige og dermed mindre utsatt for feil. Konvertering av data og produksjonsrutiner medfører en viss usikkerhet knyttet til resultatene som presenteres for pleie og omsorg. Endringer i innhold og standarder medfører dessuten at resultatene ikke uten videre lar seg sammenlikne med resultater fra tidligere år, og for enkelte variabler medfører innføring av ny versjon av IPLOS brudd i tidsseriene. Tallene for dette tjenesteområdet må derfor tolkes med varsomhet.

Tabell 6 Utvikling i pleie- og omsorgssektoren 2004-2009 (private og kommunale)

	2004	2008	2009*	Absolutt endring 2004-09	Absolutt endring 2008-09	Prosentvis endring 2008-09
Produksjon:						
Antall mottakere av hjemmetjenester ¹	163 400	167 600	174 300	..	6 600	4,0
- herav under 67 år	47 300	60 300	65 800	..	5 500	9,1
- herav 67-79 år	38 300	31 200	32 900	..	1 800	5,7
- herav 80-89 år	63 400	58 100	58 500	..	400	0,7
- herav over 90 år	14 400	18 100	17 000	..	-1 000	-5,7
Timer i uken til pleie og bistand per hjemmetjenestemottaker i henhold til vedtak	..	6,8	7,3	..	0,5	7,4
Antall beboere i institusjon ²	41 000	42 100	44 400	..	2 300	5,5
- herav under 67 år	1 900	4 100	4 500	..	400	10,6
- herav 67-79 år	8 100	6 900	7 800	..	1 000	13,9
- herav 80-89 år	21 000	19 200	20 500	..	1 200	6,5
- herav over 90 år	10 000	11 900	11 600	..	-300	-2,8
Antall plasser i institusjon	41 400	41 300	41 100	-300	-200	0,7
Kommunalt disponerte omsorgsboliger, i alt	47 600	49 500	..	..	..	..
Dekningsgrad:						
Andel 80 år og over som bor på institusjon ²	14,5	14,2	14,6	..	0,4	
Andel 67 år og over som mottar hjemmetjenester ²	19,2	17,4	17,3	..	-0,1	
Andel 80 år og over som mottar hjemmetjenester ²	36,5	34,8	34,5	..	-0,3	
Ressursinnsats:						
Årsverk i alt ³	107 900	121 200	123 500	15 600	2 300	1,9
Kvalitet:						
Legetimer per uke per beboer i sykehjem	0,25	0,33	0,34	0,09	0,01	4,0
Fysioterapitimer per uke per beboer i sykehjem ⁴	0,31	0,34	0,30	-0,01	-0,04	-12,9
Andel årsverk i brukerrettede tjenester med fagutdanning	68	72	72	4	0	
Andel plasser i brukertilpasset enerom m/ bad/wc	53,3	64,1	65,0	11,7	0,9	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

¹ Brudd i tidsserien. Tallene for 2004 refererer seg til mottakere av hjemmetjenester, hentet fra innrapporterte KOSTRA-skjema. F.o.m. 2007 er dataserien definert som mottakere av kjernejenester i IPLOS, og inkluderer da også antall personer som mottar avlastning utenfor institusjon og omsorgslønn, samt hjemmesykepleie, praktisk bistand og brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

² Brudd i tidsserien på grunn av innføring av ny datakilde i 2007, nytt innhold f.o.m. 2007. Overgang til ny versjon av IPLOS har også bidratt til at kvaliteten på 2009-tallene for beboere på institusjon er usikker.

³ Årsverksstatistikken er registerbasert personellstatistikk fra KOSTRA. Statistikken baserer seg i hovedsak på Rikstrygdeverkets Arbeidstaker/Arbeidsgiverregister. SSB supplerer A/A-statistikken med tall fra andre registre. Innrapportering til A/A-registeret skjer løpende gjennom året. Registerstatistikk gir ikke mulighet til å skille ut vikarer. Årsverk er beregnet ut fra avtalt arbeidstid.

⁴ Omfatter kun fysioterapeuter med driftsavtale.

Omfanget av pleie- og omsorgstjenester har økt de siste årene. Dette skyldes både at tjenestetilbudet har blitt bygd ut i takt med at det har blitt flere eldre, men også at det vært en sterk økning i antall yngre mottakere, altså de under 67 år, og da særlig innenfor hjemmetjenesten. De siste årene har antall yngre mottakere av hjemmetjenester økt betydelig mer enn befolkningsveksten skulle tilsi, og denne gruppen utgjør en stadig større andel av hjemmetjenestemottakerne. Samlet sett har utviklingen de siste årene vist en betydelig endring i hvilke grupper som benytter de hjemmebaserte pleie- og omsorgstjenestene. Endring i sammensetningen av mottakergruppen med flere mottakere blant yngre og de eldste eldre, kan tyde på økt pleietyngde blant mottakerne.

Den sterke økningen i antall yngre mottakere av hjemmetjenester fortsatte også gjennom 2009, og nærmere 4 av 10 tjenestemottakere ved utgangen av året var under 67 år. Noe av denne økningen kan skyldes endret registreringspraksis i kommunene, men like fullt vil mesteparten av økningen innenfor hjemmetjenesten kunne henføres til de under 67 år. De yngre har dessuten større behov for hjelp enn de eldre. I gjennomsnitt får de yngre 13 timer per uke innen hjemmetjenesten, mot litt over 4 timer for de eldre. Til en viss grad kan denne forskjellen henføres til at de fleste eldre med høyt bistandsbehov bor på institusjon. Blant de eldre over 67 år har omfanget av hjemmetjenestene samlet sett utviklet seg om lag i tråd med befolkningsutviklingen i denne aldersgruppen, men med en relativt sett svakere vekst blant de eldste alderskullene.

I snitt ble det gitt flere timer pleie og bistand til den enkelte mottaker i 2009 enn året før. Først og fremst har dette sammenheng med den nevnte økningen i antall yngre mottakere. Sett under ett var økningen i hjemmetjenesten jevnt fordelt mellom de som mottar både praktisk bistand og hjemmesykepleie, og de som bare får hjemmesykepleie, mens antallet som bare mottok praktisk bistand, gikk litt ned. Det samlede omfanget av hjemmetjenestene økte altså både som følge av at det ble flere mottakere og som følge av at mottakerne i snitt får flere timer pleie og bistand fra kommunen.

Innen den institusjonsbaserte omsorgen er om lag 3 av 4 beboere på syke- og aldershjem i aldersgruppen over 80 år. Antallet plasser i institusjonene gikk så vidt ned i løpet av 2009. Selv om det er viktig å understreke at tallene er foreløpige, er det likevel klart at en del kommuner la ned sykehjemsplasser eller omdefinerte dem til kommunalt disponerte omsorgsboliger. Dette ble til en viss grad reflektert i at tallet på beboere i boliger med heldøgns bemanning økte tilsvarende. Heldøgnsstilbudet (tallet på institusjoner og boliger med bemanning hele døgnet) var dermed tilnærmet uendret. I mange tilfeller er det bare deler av sykehjemmet som blir omgjort, ikke hele. En del av nedgangen kan også forklares med omgjøring til enerom og økt standard ellers.

For pleie- og omsorgstjenesten sett under ett ble det i likhet med de foregående årene, omfordelt ressurser fra institusjonsbasert omsorg til hjemmetjenester også i 2009. Dette bekreftes også av regnskapstallene. Kommunenes samlede utgifter til hjelp i institusjon vokste reelt sett med 0,9 prosent fra 2008 til 2009, mens realveksten i de samlede utgiftene til hjelp i hjemmet var på 3,0 prosent.

For pleie- og omsorgssektoren samlet økte antall årsverk med 2 300, eller knappe 2 prosent, til 123 500.

Videregående opplæring

Antall 16-18-åringer har økt kraftig i flere år, og den demografiske utfordringen har som følge av dette vært større for fylkeskommunene enn for kommunene. Den sterke veksten i antallet unge i alderen 16-18 år har imidlertid etter hvert avtatt, og i 2009 var antall 16-18-åringer på om lag samme nivå som i 2008. Gjennom de siste fem årene har andelen blant 16-18-åringene som tar videregående opplæring, samt hvor mange av dem som fullfører opplæringen, ligget relativt stabilt, mens andelen voksne elever har gått noe ned.

I 2009 stoppet som nevnt veksten i antall unge i alderen 16-18 år opp. Elevtallet ved de videregående skolene økte svakt, mens det ble færre lærlinger. Ved de fylkeskommunale skolene var det imidlertid en relativt sterk vekst i elevtallet, mens tekniske fagskoler og videregående skoler for øvrig samlet sett opplevde en nedgang. Alt i alt var det i 2009 en svak nedgang i antallet som tok videregående opplæring sammenlignet med året før.

Tabell 7 Videregående opplæring 2004-2009 (private og offentlige)

	2004	2008	2009	Absolutt endring 2004-09	Absolutt endring 2008-09	Prosentvis endring 2008-09
Produksjon:						
Antall elever i videregående skole og tekniske fagskoler	177 100	193 700	194 900	17 800	1 300	0,6
- herav i fylkeskommunale videregående skoler	166 600	173 800	177 500	10 800	3 600	2,1
Antall lærlinger	29 000	38 200	36 000	6 900	- 2 200	-5,8
Dekningsgrad:						
Andel 16-18-åringene som er i videregående opplæring (både elever og lærlinger)	89,7	90,8	91,0	1,3	0,2	
Andel av elevene som er 20 år eller eldre ¹	9,5	7,2	7,8	-1,7	0,6	
Ressursinnsats:						
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær	..	20 800	21 000	..	200	1,1
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, minus fravær	..	8,5	8,7	..	0,2	2,4
Kvalitet:						
Andel elever med førstevalget til skole og kurs oppfylt ²	75,4	84,1	78,1	2,7	-6,0	
Andel elever som fullførte VGO i løpet av fem år	70,5	68,4	68,8	-1,7	0,4	
Andel elever som har sluttet i løpet av året	4,2	4,6	4,4	0,2	-0,2	

Kilde: Statistisk sentralbyrå

¹ Tallene omfatter ikke egen innsamling for voksne.

² Brudd i tidsserien fra 2008 til 2009. Tallet fram til 2008 baserer seg på tall per 1. juli, mens tallene for 2009 baserer seg på tall per 1. mars. Om en sammenligner 2009 med 1. mars-tallene for 2008, viser det at andelen har økt med 0,2 prosentpoeng fra 2008 til 2009.

Økningen i elevtallet i videregående skole skyldes både at flere 16-18-åringene tok videregående skole, men også at det ble flere voksne elever. Indikatorene for avbrutt utdanning og gjennomstrømming lå på om lag samme nivå som i 2008. Det samme gjelder for andelen elever som fikk oppfylt førstevalget, etter at det er korrigert for ulike telletidspunkt, jf. fotnote til tabellen. I perioden fra 2004 og fram til 2008 steg andelen som fikk oppfylt førstevalget jevnt.

I 2009 var det i alt registrert om lag 2 200 færre lærlinger enn i 2008, og det er første gang siden 2004 at antall lærlinger har gått ned. Nedgangen i antall lærlinger skjedde innenfor alle alderskull, men nedgangen var relativt sett sterkest blant 16-18-åringene. Tilbakegangen er tydelig innenfor store utdanningsprogram som elektrofag, bygg- og anlegg samt teknikk og industriell produksjon. Mesteparten av nedgangen ser ut til å skyldes at tilbudet av læreplasser har gått ned, noe som kan ha sammenheng med den generelle konjunkturutviklingen.

Ressursinnsatsen ved de fylkeskommunale skolene, målt ved avtalte lærerårsverk korrigert for legemeldt sykefravær og fødselspermisjon, var noe høyere i 2009 enn året før, men veksten var svakere enn veksten i elevtallet.

2 Utviklingen i tjenesteproduksjon i forhold til årsverksinnsatsen i kommunene

Kommunesektoren er en sentral produsent av nasjonale velferdstjenester. Produktivitets- og effektivitetsutviklingen i sektoren vil blant annet avhenge av i hvilken grad økt ressursinnsats bidrar til mer og bedre tjenester. Fordi det er vanskelig å etablere fullstendige mål på utviklingen i tjenesteproduksjonen, er det vanskelig å måle produktivitet og effektivitet. Tidligere i dette notatet er det presentert en rekke kvantitative indikatorer for tjenesteproduksjonen som antall barnehageplasser, antall årstimer i grunnskolen og antall mottaker av pleie- og omsorgstjenester. Det finnes også relevante kvalitetsindikatorer som brukertilfredshet, karakterer og andel enerom i institusjon, men det er vanskelig å etablere et sett av indikatorer som fanger opp alle aspekter ved kvalitetsbegrepet.

I det følgende studeres utviklingen i kvantitative mål på tjenesteproduksjonen i forhold til utviklingen i antall årsverk. Forholdet mellom det kvantitative målet på tjenesteproduksjonen og antall avtalte årsverk omtales som kvantitetsindikator per årsverk. En økning i kvantitetsindikatoren per årsverk betyr at det kvantitative målet på tjenesteproduksjonen har økt relativt mer enn årsverksinnsatsen, mens en reduksjon betyr at tjenesteproduksjonen har økt relativt mindre enn årsverksinnsatsen. Det er av betydelig interesse å undersøke om utviklingen i tjenesteproduksjon holder tritt med årsverksinnsatsen, men utviklingen i kvantitetsindikatoren vil ikke nødvendigvis gi uttrykk for produktivitetsutviklingen. Utviklingen i kvantitetsindikator per årsverk vil overvurdere produktivitetsutviklingen i situasjoner hvor kvaliteten reduseres, og undervurdere produktivitetsutviklingen i situasjoner hvor kvaliteten øker.

I beregningene benyttes i hovedsak avtalte årsverk. Det innebærer at også de ansatte som er fraværende som følge av sykdom eller fødselspermisjon, inngår i tallene. Avtalte årsverk sier dermed noe om hvor mange som er ansatt for å gjøre jobben, både fast ansatte, ekstrahjelper og vikarer. Kvantitetsindikatoren for produksjon per årsverk, slik den brukes i dette kapitlet, sier derfor ikke nødvendigvis noe om hvor mye som blir produsert i forhold til antall utførte årsverk av de som faktisk er på jobb, men indikerer kun hvor mye som blir produsert av de ressursene samfunnet bruker. Det betyr at også endringer i forholdet mellom ansatte og antallet som er på jobb utgjør en potensiell feilkilde i beregningene. For eksempel vil en vekst i sykefraværet som gjør det nødvendig å benytte vikarer, trekke i retning av at indikatoren undervurderer den faktiske utviklingen i produksjon per årsverk.

Beregningene omfatter barnhage, grunnskole og pleie og omsorg, og tar utgangspunkt i ett eller flere kvantitative mål for tjenesteproduksjonen. Endringene i indikatorene for tjenesteproduksjon og årsverk er vist i tabell 8.

Tabell 8 Endring fra 2008 til 2009 i indikatorer for tjenesteproduksjon og ressursinnsats i kommunene*

	Prosentvis endring 2008-2009
Barnehager	
Kvantitetsindikator	5,4
Korrigerede oppholdstimer	5,4
Årsverk	4,5
Kvantitetsindikator per årsverk	0,8
Grunnskole	
Kvantitetsindikator	0,6
Årstimer til undervisning	0,7
Elever i SFO	-0,5
Årsverk	1,6
Undervisning (beregnete årsverk)	1,7
SFO	-0,1
Kvantitetsindikator per årsverk	-1,0
Pleie og omsorg	
Kvantitetsindikator	1,7
Mottakere av hjemmetjenester	4,0
Plasser i institusjoner	-0,5
Årsverk	1,9
Kvantitetsindikator per årsverk	-0,2

* Vektene for kvantitetsindikatoren for grunnskolen og pleie og omsorg er basert på budsjettandeler for 2009. Det gir en vekt på 0,927 for årstimer og 0,073 for antall elever i SFO i grunnskolen. For pleie og omsorg gir det en vekt på 0,491 for hjemmetjenester og 0,509 for institusjoner. Pleie og omsorg og grunnskoleundervisning omfatter også private tjenester og årsverk. Dette skyldes at det ikke var mulig å skille ut de kommunale tjenestene. Barnehager og SFO omfatter kun kommunale produsenter.

Datagrunnlaget for barnehage, SFO og pleie og omsorg er KOSTRA-data publisert i juni 2009, mens dataene for grunnskolen er hentet fra GSI. Beregningene av kvantitetsindikatorer per årsverk for barnehager og SFO omfatter kun kommunale barnehager og kommunal SFO, mens grunnskoleundervisning og pleie og omsorg også omfatter private produsenter. For SFO er det derfor et mindre avvik mellom tabell 4 og tabell 8.

For barnehagesektoren benyttes korrigerede oppholdstimer i kommunale barnehager som kvantitetsmål på tjenesteproduksjonen. Korrigerede oppholdstimer fanger opp utviklingen i antall plasser, gjennomsnittlig oppholdstid og det forhold at de yngste barna er mer ressurskrevende enn de eldste. Målt på denne måten har produksjonen i kommunale barnehager økt med 5,4 prosent fra 2008 til 2009. Antall årsverk økte samtidig med 4,5 prosent, slik at kvantitetsindikatoren per årsverk for kommunale barnehager økte med 0,8 prosent fra 2008 til 2009.

I grunnskolen benyttes antall årstimer til undervisning og antall elever i SFO som kvantitetsmål på tjenesteproduksjonen, der de relative vektene for de to indikatorene er henholdsvis 92,7 og 7,3 prosent. Antall årstimer til undervisning økte med 0,7 prosent fra 2008 til 2009, mens antall elever i SFO ble redusert med 0,5 prosent. Dette medfører at den samlede kvantitetsindikatoren for grunnskolen økte med 0,6 prosent fra 2008 til 2009. Endringer i GSI-rapporteringen de senere år har medført brudd i tidsserien for årsverk for undervisningspersonalet. Utdanningsdirektoratet har etablert en sammenhengende tidsserie for årsverk på grunnlag av rapporterte årstimer. Denne årsverksvariabelen omtales som beregnede årsverk for undervisningspersonalet, og er benyttet her. Antall beregnede årsverk for undervisningspersonalet økte med 1,7 prosent fra 2008 til 2009, mens antall årsverk i SFO ble redusert med 0,1 prosent. Det betyr at den samlede årsverksinnsatsen i grunnskolen økte

med 1,6 prosent fra 2008 til 2009, noe som gir en reduksjon i kvantitetsindikatoren per årsverk på 1 prosent.

Innen pleie og omsorg benyttes mottakere av hjemmetjenester og plasser i institusjoner som kvantitetsmål på tjenesteproduksjonen, med en vektning på henholdsvis 49,1 og 50,9 prosent. I tidligere år er antall beboere i institusjoner benyttet som kvantitetsindikator, men overgang til ny versjon av IPLOS har medført at kvaliteten på denne variabelen er usikker for 2009. Antall mottakere av hjemmetjenester økte med 4,0 prosent fra 2008 til 2009, mens det var en nedgang på 0,5 prosent i antall plasser i institusjoner. Dette gir en økning i kvantitetsindikatoren på 1,7 prosent. Antall årsverk i pleie og omsorg økte med 1,9 prosent i 2009, slik at kvantitetsindikatoren per årsverk ble redusert med 0,2 prosent.

Vedlegg b)

Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler i konsultasjonsordningen per august 2010

Avtaler om velferdstjenester (kvalitet/tjenesteutvikling)		Parter	Inngått	Utløper	Første avtale inngått
1	Avtale om utvikling av barnevernsområdet	BFD (nå BLD) og KS	19.08.2008	31.12.2010	2005
2	Avtale om kvalitetsutvikling i helse- og omsorgstjenestene	HOD og KS	21.09.2006	31.12.2010	2003
3	Samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid	KRD samordn. (AID, HOD, BLD, JD) og KS	24.09.2007	31.12.2010	2005
Avtaler om samhandling mellom ulike deler av forvaltningen					
4	Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene (Midlertidig forlenget våren 2010)	JD, BLD og KS	15.05.2007	31.12.2010	2004
5	Rammeavtale om ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV)*	AID og KS	21.04.2006	31.12. 2009	
6	Nasjonal rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet	HOD og KS	21.06.2007	31.12.2010	
7	Samarbeidsavtale om styrket samarbeid NAV og utdanningsmyndighetene i k/fk**	AID og KS	02.05.2007	31.12.2010	
Avtaler om samfunnsutvikling					
8	Samarbeidsavtale om programmet " <i>Livskraftige kommuner</i> "	MD og KS	01.01.2006	31.12.2010	
	Samarbeidsavtale om Grønne energikommuner (tilleggsavtale)	KRD samordn. (OED, MD) og KS	02.05.2007	31.12.2010	
9	Samarbeidsavtale om landbruks- og næringsutvikling i kommunesektoren	LMD og KS	01.01.2010	31.12.2012	2006

Vedlegg c) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2010

Sak	Oppmeldt	Avsluttet	Status
Helse- og omsorgsdepartementet			
Økt finansieringsansvar for kommunene for private fysioterapeuter med driftsavtale med kommunene	3. møte 2008		I takstforhandlingene i vår ble det avtalt å gjennomføre nye 25 pst. av omleggingen i avtaleåret 2010/ 2011. Da er halvparten av omleggingen foretatt.
Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)	4. møte 2007		
Utskrivningsklare pasienter	4. møte 2010		
Kunnskapsdepartementet			
Innføring av rett til særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter	1. møte 2009		
Forskrift om likeverdig behandling av ikke-kommunale barnehager	2. møte 2010		
Arbeidsdepartementet			
Kommunalt kvalifiseringsprogram som skal forvaltes av NAV-kontorene	1. møte 2007		Jf. Prop. 1 S for 2010: Departementet har avholdt et møte med KS 12. februar og 13.april 2010 om oppfølgingen av denne saken. Det vil bli avholdt et nytt møte i august i år.
Utvidelse av bedriftshelsetjenesten	2. møte 2009	x	
Barne- og likestillingsdepartementet²			
Justis- og politidepartementet			
Nødnett	2. møte 2007		Direktoratet for nødkommunikasjon (DNK) skal sørge for at en uholdt tredjepart gjennomfører en vurdering av nødetatens samlede kostnader før og etter innføring av nytt Nødnett. Kostnadsmålingene utføres av SINTEF Helse. Del en av oppdraget er utført, og rapport forelå 23. mars 2009. Når det gjelder del to av oppdraget, å kartlegge kostnadene etter at trinn 1 er innført og har vært i

² Saken lå inn under Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde når den ble meldt opp

Sak	Oppmeldt	Avsluttet	Status
			drift en viss periode, vil DNK planlegge undersøkelsen i 2010, mens selve kartleggingen av kostnadene planlegges gjennomført i 2011. KS vil bli involvert i arbeidet.
Kommunal- og regionaldepartementet			
Forslag til ny plan- og bygningslov (bygningdelen)	2. møte 2008		KRD v/ Bolig- og bygningsavdelingen har hatt flere møter med representanter fra KS. Arbeidet har i all hovedsak dreid seg om å utarbeide et teknisk beregningsgrunnlag for merkostnader knyttet til loven. Bolig- og bygningsavdelingen anser arbeidet til å være i slutfasen.
Miljøverndepartementet			
Forslag til ny plan- og bygningslov (plandelen)	2. møte 2008	X	

Vedlegg d) Oversikt over løpende saker konsultasjonsåret 2010

Tabellen gir en oversikt over saker det kan være aktuelt å omtale i løpet av konsultasjonsåret 2010. Oversikten revideres fortløpende av sekretariatet for konsultasjonsordningen og vurderingen av sakene er derfor foreløpig. Oversikten er satt sammen av innspill både fra KS og departementene, og det er pt. ikke avgjort om departementene vil ta opp alle sakene i konsultasjonnssammenheng. I enkelte tilfeller vil det være KS som legger fram sakene.

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Kostnadsberegninger 4 tidspunkter for oppmelding. Aktuelle områder for involvering av KS vurderes fortløpende.		Alle møtene	Alle
Samarbeidsavtaler <ul style="list-style-type: none"> • Helse og omsorg • Boligsosialt arbeid • Landbruks- og næringsutvikling • Barnevern • Bosetting av flyktninger • Miljø- og samfunnsutvikling • Landbruks- og næringsutvikling • Rammeavtale NAV • Styrket samarbeid NAV og utdanningsmyndighetene i k/fk • Rammeavtale om samhandling på helse- og omsorgsområdet 		Primært 3. møte	KRD, KS og berørte dep.
Helse og omsorgsdepartementet			
Omsorgsplan 2015 med bl.a. følgende delplaner: - Kompetanseløftet 2015 og 10 000 årsverk - Investeringer sykehjem og omsorgsboliger - Demensplan 2015 -Legebemannning i sykehjem	2006, 2007, 2008, 2009	2. møte 3. møte 4. møte	HOD
Oppfølging etter avslutning av opptrappingsplanen for psykisk helse i kommunene.	2005, 2006, 2007,2008, 2009	4. møte	HOD
Oppfølging av St.meld. nr. 35 (2006-2007) om offentlig tannhelse			HOD
Rusfeltet	2008, 2009	4. møte	HOD
Arbeidet med ny lov om kommunale helsetjenester og tjenester som i dag er regulert i sosialtjenesteloven.		Ikke avklart	HOD
Oppfølging av høringsnotatet om sterkere rettighetsfesting av brukerstyrt personlig assistent		Ikke avklart	HOD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Samhandlingsreformen	2009	2. møte 3. møte 4. møte	HOD
Norsk helsenett		2. møte	KS
Forskrift om vederlag for opphold i institusjon		2. møte	HOD
Verdighetsgarantien		2. møte	HOD
Ny refusjonsordning for helsehjelp i andre EØS-land			KS
Kunnskapsdepartementet			
Forslag om ev. lovendringer i opplæringsloven og privatskoleloven	2008, 2009		KD
Barnehager (generelt) -Innlemming av barnehagetilskudd i inntektssystemet	2008, 2009	2. møte 3. møte 4. møte	KD
Frafall i videregående opplæring		2. møte	KD
Stortingsmelding om ungdomstrinnet			KD
Kostnader samisk språk i grunnopplæringen			KS
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet			
Barnevern (generelt)	2007, 2008, 2009		BLD
Handlingsplan universell utforming	2008, 2009		BLD
Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandringsbefolkningen	2006, 2007, 2008	2. møte 4. møte	BLD
Krisesentertilbud		2. møte	BLD
Bosetting i kommunene		2. møte	BLD
Landbruks- og matdepartementet			
Inn på tunet-løftet		2. møte	LMD
Stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk		2. møte	LMD
Oppfølging av forvaltningsreformen		2. møte	LMD
Miljøverndepartementet			
Ny plan og bygningslov		2. møte	MD
Ny naturmangfoldslov		2. møte	MD
Plan-, miljø- og landbrukskompetanse i kommunene		2. møte	MD
Forvaltning av verneområdene		2. møte	MD
Arbeidsdepartementet			
Handlingsplan mot fattigdom	2007, 2008, 2009	2. møte	AD
Tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor	2009	2. møte	AD
Kvalifiseringsprogrammet	2007, 2008, 2009	2. møte	AD

Sak	Tidligere behandlet	Videre behand.	Ansvar
Justis- og politidepartementet			
Nødnett	2005, 2006, 2007, 2008, 2009	2. møte	JD
Finansdepartementet			
Portoutgiftsrefusjon fra kommunene til skatteetaten		2. møte	FIN
Kulturdepartementet			
Gjennomgang av kriterier for fordeling av spillemidler til idrettsformål fylkeskommunene		2. møte	KUD
Spillemidler til kulturbygg		2. møte	KUD
Overføring av ansvar for styreoppnevninger		2. møte	KUD
Endringer i lov om folkebibliotek		2. møte	KUD
Konsesjonsordningen for omsetning av videogram		2. møte	KUD
Samferdselsdepartementet			
Kollektivtransport			KS
Arbeidet med nasjonale føringer for fylkesveg og fylkeskommunenes trafiksikkerhetssamarbeid			
Økte kostnader på funksjonskontrakter			
Kommunal- og regionaldepartementet			
Forskrifter til ny plan- og bygningslov	2008		KRD
Nye kostnadsnøkler i inntektssystemet		2. møte	KRD
Bygningspolitikk		2. møte	KRD
Bostøtte		2. møte	KRD
Ressurskrevende tjenester		2. møte	KRD
Endringer i husleieloven		2. møte	KRD
Vedlikehold		2. møte	KS
Brønnboring			KS

Vedlegg e)

Felleserklæring mellom Arbeidsdepartementet og KS som grunnlag for samarbeid om arbeids- og velferdsforvaltningen

Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen gir lovgrunnlaget for det lokale samarbeidet som skal være mellom Arbeids- og velferdsetaten og kommunene. Loven trådte i kraft 1. juli 2006. Hovedmål for NAV-reformen er:

- Flere i arbeid og aktivitet, færre på stønad
- Enklere for brukerne og tilpasset brukernes behov
- En helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning

Rammeavtale mellom KS og Arbeids- og inkluderingsdepartementet om ny arbeids- og velferdsforvaltning ble inngått 21. april 2006 og løp ut 31. desember 2009. Den skulle underbygge lokale prosesser.

Arbeidsdepartementet og KS bekrefter med dette dokumentet intensjonen i den tidligere rammeavtalen om at arbeids- og velferdsforvaltningen er et samarbeid mellom staten og kommunesektoren som likeverdige parter.

Arbeidsdepartementet og KS skal *gi* gjensidig informasjon om relevante forhold knyttet til utviklingen av arbeids- og velferdsforvaltningen. Arbeidsdepartementet og KS møtes hvert halvår for å dele erfaringer og å drøfte arbeids- og velferdsforvaltningens oppnåelse av målene med NAV-reformen. Arbeidsdepartementet har ansvar for å innkalle til disse møtene.

Dato 30.04.2010

Halvdan Skard
KS

Hanne Inge Bjurstrøm
Arbeidsdepartementet